

2024-01

þý £ μ ° ¬ , μ ° Á - Ã . ¼ 1 ± μ Å ° ± 1 Á - ± : -
þý • Å Á É À ± Ê ° ® ^ ½ É Ã . - ½ ± ² ® ¼ ± Å
þý Ã Ä . ± ¼ Å ½ Ä ¹ ° ® ¿ » ¿ ° » ® Á É Ã .

þý ¡ - ³ ° » . , ¡ É Ä μ ¹ ½ ®

þý œ μ Ä ± Ä Ä Å Ç ¹ ± ° ì Á ì ³ Á ± ¼ ¼ ± • Å Á É À ± Ê ° ® Â À ¿ » ¹ Ä ¹ ° ® Â ° ± ¹ " ¹ ± ° Å ² - Á ½ • Ä • Ä , £ Ç
þý • Ä ¹ Ä Ä • ¼ î ½ , æ μ Ç ½ î ½ ° ± ¹ ' ½ , Á É À ¹ Ä Ä ¹ ° î ½ £ Ä ¿ Ä ' î ½ , ± ½ μ Ä ¹ Ä Ä ® ¼ ¹ ¿ • μ ¬ Ä ¿ » ¹

<http://hdl.handle.net/11728/12587>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**Πανεπιστήμιο
Νεάπολις
Πάφου**

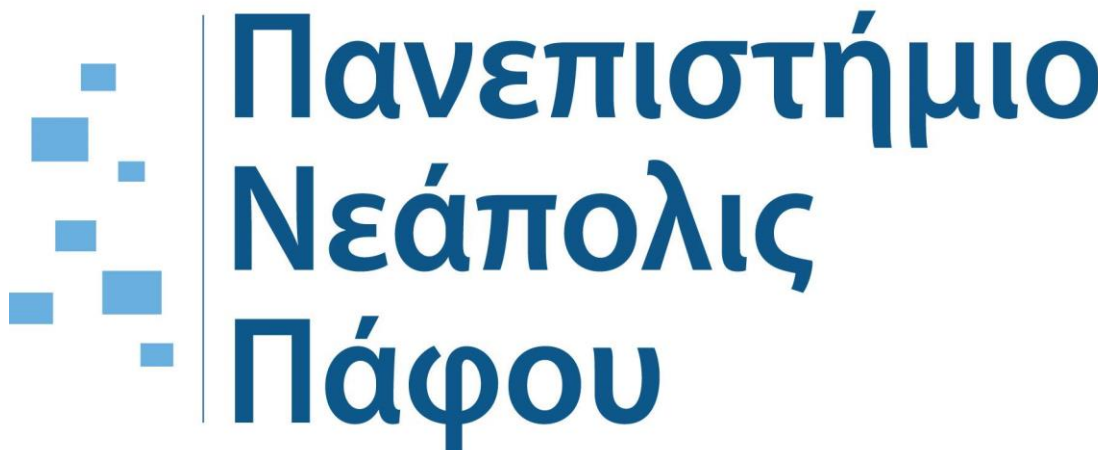
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΡΙΣΗ ΜΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ: Η
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΙΟ ΚΟΝΤΑ
ΣΤΗΝ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ**

ΦΩΤΕΙΝΗ ΡΕΓΚΛΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΡΙΣΗ ΜΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ: Η
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΙΟ ΚΟΝΤΑ
ΣΤΗΝ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ευρωπαϊκή Πολιτική
και Διακυβέρνηση στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

ΦΩΤΕΙΝΗ ΡΕΓΚΛΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Φωτεινή Ρέγκλη, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Πίνακας περιεχομένων

Σελίδα Εγκυρότητας.....	iv
Ευχαριστίες.....	v
Περίληψη	vi
Abstract.....	vii
1. Εισαγωγή	1
2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	3
2.1 Νεολειτουργισμός	4
2.2 Ρεαλισμός.....	6
2.3 Διακυβερνητισμός-Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός.....	7
2.4 Υπόθεση εξωτερικής απειλής.....	9
2.5 Προκλήσεις κατά την επίτευξη κοινής αμυντικής πολιτικής.....	11
3. Μεθοδολογία Έρευνας.....	13
4. Οι πρώτες απόπειρες για αμυντική ενοποίηση.....	15
4.1 Ομιλία Ουίνστον Τσόρτσιλ.....	15
4.2 Σύσφιξη σχέσεων με ΗΠΑ (Σχέδιο Μάρσαλ-NATO).....	16
4.3 Συνθήκη Βρυξελλών.....	17
4.4 Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα Χάλυβα (ΕΚΑΧ).....	18
4.5 Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα (ΕΑΚ).....	18
4.6 Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ).....	19
4.7 Συνθήκες της Ρώμης.....	20
4.8 Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ).....	20
5. Επιτυχημένες περιπτώσεις αμυντικής ολοκλήρωσης.....	21
5.1 Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη Μάαστριχτ).....	21
5.2 Petersberg Tasks.....	23
5.3 Διακήρυξη Saint Malo.....	27
5.4 Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας.....	30
5.5 Συνθήκη της Λισαβόνας.....	32
5.6 Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO).....	36
6. Συζήτηση	41

7. Συμπεράσματα.....	43
8.Βιβλιογραφία	44

Σελίδα Εγκυρότητας

Όνοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Φωτεινή Ρέγκλη

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Σε κάθε κρίση μια ευκαιρία: Η Ευρωπαϊκή Ένωση ένα βήμα πιο κοντά στη αμυντική ολοκλήρωση.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις..... [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) Άγγελος Αγγέλου[βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Γεώργιος Μαρής[βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Μάριος Ευρυβιάδης [βαθμίδα, υπογραφή]

Η ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Φωτεινή Ρέγκλη, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Σε κάθε κρίση μια ευκαιρία: Η Ευρωπαϊκή Ένωση ένα βήμα πιο κοντά στη αμυντική ολοκλήρωση», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

Φωτεινή Ρέγκλη

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ,

τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Άγγελο Αγγέλου για την πολύτιμη καθοδήγησή του,

την οικογένειά μου και τους φίλους μου για την κατανόησή και την στήριξή τους,

και τέλος τους καθηγητές μου στο συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν.

Περίληψη

Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό τοπίο, η δέσμευση της ΕΕ να ενισχύσει τις αμυντικές της ικανότητες γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική. Τα τελευταία χρόνια η ιδέα της αμυντικής ολοκλήρωσης αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη απήχηση τόσο μεταξύ Ευρωσκεπτικιστών όσο και μεταξύ των υποστηρικτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Πόσο εύκολο όμως καθίσταται το συγκεκριμένο εγχείρημα και ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην ενίσχυση συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών; Αυτή η μεταπτυχιακή διατριβή εξετάζει τους πολύπλευρους παράγοντες, που ωθούν την Ευρωπαϊκή Ένωση προς στενότερη αμυντική συνεργασία, με πρωταρχική έμφαση στην ώθηση που δημιουργείται από τις αναδυόμενες απειλές και κρίσεις. Για να απαντηθεί το βασικό ερευνητικό ερώτημα εξετάζονται μερικά από τα σημαντικότερα αμυντικά επιτεύγματα της ΕΕ και το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο επιτεύχθηκαν, ώστε να αναδειχθούν τα βαθύτερα αίτια που οδηγούν προς την αμυντική ολοκλήρωση. Μέσα από την εξέταση τόσο δευτερογενούς βιβλιογραφίας όσο και επίσημων εγγράφων, προκύπτει ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζουν οι απειλές και οι κρίσεις ως καταλύτες για τα κράτη-μέλη της ΕΕ στην σφυρηλάτηση μίας στενότερης αμυντικής συνεργασίας. Η διατριβή ενισχύει τον ακαδημαϊκό λόγο και λειτουργεί ως «πυξίδα» για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής στην διαδρομή προς την επίτευξη αμυντικής ολοκλήρωσης.

Abstract

In an ever-changing geopolitical landscape, the EU's commitment to strengthen its defense capabilities is becoming increasingly urgent. In recent years, the idea of defense integration has become increasingly popular among the Eurosceptics as well as the supporters of the European Union (EU). But how easy is this specific task and what are the main factors that contribute to the strengthening of the cooperation among the European states? This master's thesis examines the multifaceted factors that drive the European Union towards a closer defense cooperation, with a primary focus on the impetus created by emerging threats and crises. In order to address the research question, some of the EU's major defense achievements and the historical context within which they were achieved are examined to highlight the root causes leading to defense integration. Through the examination of both secondary literature and official documents, the central role that threats and crises play as catalysts for EU member states to forge closer defense cooperation emerges. The thesis reinforces the academic discourse and acts as a 'compass' for policy makers on the path towards a safeguarding inclusion.

1. Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί αδιαμφισβήτητα μοναδικό παράδειγμα περιφερειακής ένωσης στην ιστορία της διεθνούς πολιτικής. Πότε πριν σε κανένα πολιτικό σύστημα δεν συναντάται η ενοποίηση κρατών που χαρακτηρίζονται από αποκλίνοντα εθνικά συμφέροντα, ασύμμετρες μακροοικονομικές επιδόσεις και διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η γέννηση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος έχει τις ρίζες της στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και των καταστροφικών συνεπειών του, όπου τα ευρωπαϊκά κράτη αντιλαμβανόμενα την ανάγκη για διασφάλιση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ευημερίας υπέγραψαν το 1952 την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), η οποία αποτέλεσε το πρώτο βήμα για την πραγμάτωση του οράματος μιας ενωμένης Ευρώπης με επίκεντρο την γαλλογερμανική συμφιλίωση (Nugent, 2012:59).

Έκτοτε η πορεία προς την ολοκλήρωση της ΕΕ ως υπερεθνικού οργανισμού έχει προχωρήσει σημαντικά γεγονός που αποδεικνύεται από το όλο και μεγαλύτερο εύρος θεμάτων που τα κράτη μέλη χειρίζονται από κοινού σε υπερεθνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα σε τομείς χαμηλής πολιτικής όπως είναι η οικονομία το περιβάλλον και η νομισματική ένωση, η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών προχώρησε με ταχείς ρυθμούς. Ωστόσο δεν συνέβη το ίδιο και σε τομείς υψηλής πολιτικής όπως είναι η άμυνα, γεγονός που μαρτυρεί τις προκλήσεις και δυσκολίες που συνδέονται με τον τομέα της αμυντικής ολοκλήρωσης (Hartley, 2023). Χαρακτηριστικά οι ανησυχίες για μείωση της εθνικής κυριαρχίας, τα διαφορετικά εθνικά συμφέροντα, ο φόβος για υπονόμηση του NATO και των ευρωατλαντικών σχέσεων, οι δημοσιονομικοί περιορισμοί και οι οικονομικές αποκλίσεις μεταξύ των κρατών-μελών, η ύπαρξη πολιτισμικών διαφορών, η οποία προέρχεται από διαφορετικές ιστορικές εμπειρίες κάθε κράτους μέλους αποτελούν ενδεικτικά εμπόδια στην προσπάθεια επίτευξη κοινής αμυντικής πολιτικής εντός της ΕΕ (Zieliński, 2018:1634). Παρόλα αυτά δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που τελικά η ΕΕ κατάφερε παρά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει όλα αυτά τα χρόνια στον τομέα αμυντικής πολιτικής, να συνάψει κοινές αμυντικές συμφωνίες μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών με αποκορύφωμα την εμφάνιση της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ).

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή επιδιώκει μια εις βάθος διερεύνηση των πολύπλευρων παραγόντων που έχουν ωθήσει την ΕΕ, να υπερκεράσει τυχόν εμπόδια

και να συνάψει κοινές αμυντικές συμφωνίες μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών φτάνοντας ένα βήμα πιο κοντά στην αμυντική ολοκλήρωση. Συγκεκριμένα μέσα από την παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια να εντοπιστούν οι σημαντικότερες αμυντικές συμφωνίες που πέτυχε η ΕΕ από την ίδρυση της μέχρι και σήμερα, αναζητώντας τα βαθύτερα αίτια που οδήγησαν τα ευρωπαϊκά κράτη να διαπραγματευτούν και τελικά να συμφωνήσουν στην άσκηση κοινής αμυντικής πολιτικής, φτάνοντας ένα βήμα πιο κοντά στην αμυντική ολοκλήρωση. Θα εξεταστεί αναλυτικά η επιρροή τόσο εσωτερικών όσο και εξωτερικών παραγόντων που έχουν συμβάλει στην διαμόρφωση της αμυντικής αντίληψης της ΕΕ, όπως είναι τα εθνικά στρατηγικά συμφέροντα, οι θεσμικές δυνατότητες, το μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον, οι αναδυόμενες απειλές και οι διακρατικές προκλήσεις. Η παρούσα έρευνα καταλήγει ότι οι κυριότεροι παράγοντες που έχουν ωθήσει την ΕΕ να προχωρήσει βαθύτερη αμυντική ολοκλήρωση είναι εξωτερικές απειλές, διπλωματικές αποτυχίες και η αναποτελεσματική διαχείριση κρίσεων, που λειτούργησαν ως μαθησιακή εμπειρία και μέσο μετασχηματισμού της ευρωπαϊκής αμυντική ταυτότητας.

Δεδομένου ότι η ΕΕ περιηγείται σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, που απειλεί την αυτονομία και την ακεραιότητά της, η κατανόηση των παραγόντων που οδηγούν τα κράτη σε διαπραγματεύσεις, συμβιβασμούς και τελικά στην σύναψη κοινών αμυντικών συμφωνιών, είναι καθοριστικής σημασίας. Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται αδιαμφισβήτητα από πρωτόγνωρες διεθνείς προκλήσεις. Την στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές δύο μεγάλοι πόλεμοι εκτυλίσσονται εντός της σφαίρας επιρροής της Ευρώπης. Από την μία ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος που ξεκίνησε στις 24 Φεβρουαρίου του 2022 με την στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας και από την άλλη ο πόλεμος μεταξύ Παλαιστίνης και Ισραήλ που ξέσπασε στις 7 Οκτωβρίου του 2023 όταν ένοπλοι Παλαιστίνιοι επιτέθηκαν εναντίον άμαχων Ισραηλινών. Μεταξύ αυτών οι τρομοκρατικές επιθέσεις εντός των ευρωπαϊκών συνόρων και η μεταναστευτική κρίση επιδεινώνουν την ήδη τεταμένη κατάσταση, αυξάνοντας τις συζητήσεις για την ανάγκη βελτίωσης των πολιτικών ασφαλείας της ΕΕ, μέσω στενότερης αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών. Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή επιδιώκει μέσα από την διεξοδική ανάλυση των παραγόντων που κρύβονται πίσω από κάθε επιτυχημένη αμυντική συμφωνία της ΕΕ, να προσφέρει νέες γνώσεις και λύσεις στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, που

οραματίζονται μέσα στα επόμενα χρόνια την επίτευξη αμυντικής ολοκλήρωσης στην Ευρώπη.

Για τον σκοπό της παρούσας έρευνας θα εφαρμοστεί μια διεπιστημονική προσέγγιση που συνθέτει ιδέες από τον κλάδο των πολιτικών επιστημών, των διεθνών σχέσεων σε συνδυασμό με μελέτες ασφάλειας και στρατηγικής. Επιπλέον η παρούσα ανάλυση θα αναπτύξει εμπειρικά δεδομένα, συγκριτικές περιπτωσιολογικές μελέτες και ποιοτικές μεθοδολογίες με στόχο να ενισχύσει την ανάλυση και να εξάγει έγκυρα συμπεράσματα και λύσεις που θα βοηθήσουν υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και μελετητές που ασχολούνται με το συγκεκριμένο θέμα.

Στο επόμενο κεφάλαιο η εργασία καλύπτει την βιβλιογραφία που ασχολείται με τους παράγοντες και τα αίτια που ωθούν τα ευρωπαϊκά κράτη σε στενότερη αμυντική συνεργασία. Το τρίτο κεφάλαιο περιγράφει την μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα, παρέχοντας ένα διαφανές πλαίσιο για επόμενες έρευνες. Το τέταρτο κεφάλαιο περιηγείται στο ιστορικό τοπίο εξερευνώντας τις πρώτες απόπειρες για αμυντική ενσωμάτωση, επιτυχίες, αποτυχίες διευκρινίζοντας τις προκλήσεις και τα διδάγματα που προέκυψαν στα πλαίσια των πρώτων προσπάθειών αμυντικής συνεργασίας. Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται μερικές από τις πιο επιτυχημένες αμυντικές συμφωνίες στις οποίες προχώρησε η ΕΕ, εντοπίζοντας τα αίτια που οδήγησαν σε αυτές. Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται μία συζήτηση, ενθαρρύνοντας μια κριτική εξέταση των ευρημάτων, των επιπτώσεων και των πιθανών οδών για μελλοντική έρευνα. Τέλος η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα, συνθέτοντας βασικές γνώσεις που προέκυψαν από τη μελέτη και προσφέροντας μια ολοκληρωμένη προοπτική για το περίπλοκο πεδίο της αμυντικής ολοκλήρωσης.

2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Οι παράγοντες που ωθούν την Ευρωπαϊκή Ένωση σε αμυντικές συμφωνίες είναι πολύπλευροι και αλληλένδετοι. Αυτή η βιβλιογραφική ανασκόπηση παρέχει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση των βασικότερων παραγόντων, με βάση τις σημαντικότερες θεωρίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι γνωστό, ότι η πολυδιάστατη και πολύπλοκη φύση τη Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθιστά αναγκαία την ύπαρξη πολλών θεωρητικών προσεγγίσεων με σκοπό την κατανόηση και την ερμηνεία της (Nugent, 2012:586).

2.1 Νεολειτουργισμός

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης βασίστηκαν και επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τις θεωρίες των διεθνών σχέσεων (Pollack, 2010:1). Η επισκόπηση αυτή θα ξεκινήσει αναλύοντας την πρώτη θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που απέκτησε πλεονέκτημα στον ανταγωνισμό για την εξήγηση του νέου φαινομένου της ΕΚ, που είναι ο νεολειτουργισμός (Ojanen, 2016:59). Ο νεολειτουργισμός υιοθετώντας ένα πλουραλιστικό μοντέλο, τόνισε την σημασία των κοινωνικών και υπερεθνικών παραγόντων, προτείνοντας μια σταδιακή μεταφορά των απαιτήσεων και προσδοκιών των κρατών μελών προς ένα νέο κέντρο, τις Βρυξέλλες (Pollack, 2010:1). Πιο αναλυτικά οι οπαδοί του νεολειτουργισμού ως υποστηρικτές της φιλελεύθερης θεωρίας¹ των διεθνών σχέσεων, δεν οραματίζονταν την αμυντική ολοκλήρωση της Ευρώπης μέσω της στρατιωτικοποίησής της, αντίθετα ήθελαν η ΕΕ να παραμείνει ένας πολιτικός δρώντας. Κύριοι εκφραστές του νεολειτουργισμού είναι οι Ernst Haas και Leon Lindberg σύμφωνα με τους οποίους, οι διεθνείς θεσμοί παίζουν πρωταρχικό ρόλο στην διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όπου τα κράτη-μέλη ως ορθολογικά όντα, μεταβιβάζουν τις εξουσίες τους από ένα εθνικό προς ένα υπερεθνικό πλαίσιο με σκοπό την ομαλή λειτουργία του συστήματος (Μαρής, 2021:45). Βασική έννοια της θεωρίας του νεολειτουργισμού αποτελεί η διαδικασία της διάχυσης (spillover) σύμφωνα με την οποία η επιτυχημένη ολοκλήρωση σε έναν λειτουργικό τομέα όπως η οικονομία, θα δημιουργήσει πιέσεις για ολοκλήρωση και σε άλλους τομείς. Χαρακτηριστικά η ενοποίηση στο τομέα της οικονομίας, οδηγεί στην θέσπιση κοινών κανόνων ανταγωνισμού, οι οποίοι με την σειρά τους δημιουργούν πιέσεις, προκαλώντας συνεργασία και σε άλλους τομείς, όπως είναι το περιβάλλον ή οι κοινωνικές πολιτικές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να προχωράει αυτόματα και ορμητικά από τον ένα τομέα στον άλλον δίχως να μπορεί να αντιστραφεί η διαδικασία αφότου ξεκινήσει (Rosamond, 2013). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Luiza Wojnicz (2013), οι υποστηρικτές του νεολειτουργισμού πιστεύουν ότι οι κοινές αμυντικές συμφωνίες όπως η δημιουργία της ΚΠΑΑ είναι αποτέλεσμα της δευτερογενούς επίδρασης της

---

¹ Οι φιλελεύθεροι διατηρούν αισιόδοξη στάση απέναντι στην ανθρώπινη φύση. Πιστεύουν πως οι άνθρωποι αν και εγωιστές καθοδηγούνται από την λογική και επιλύουν τις διαφορές τους με διάλογο και διαπραγμάτευση αποδοκιμάζοντας την βία και την επιθετικότητα. Σύμφωνα με τον Heywood ο φιλελευθερισμός αποτελεί την κυρίαρχη και καταλυτική ιδεολογική δύναμη διαμόρφωσης της δυτικής σκέψης.

οικονομικής ολοκλήρωσης. Η Luiza Wojnicz (2013), όμως υποστηρίζει πως κάτι τέτοιο δεν υφίσταται στο τομέα ασφάλειας και άμυνας, ο οποίος αποτελεί τομέα υψηλής πολιτικής, στον οποίο διακυβεύονται ζητήματα εθνικής κυριαρχίας. Συγκεκριμένα ενώ ο νεολειτουργισμός παρέχει πολύτιμες εξηγήσεις για τα πρώτα βήματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αδυνατεί να δώσει εξηγήσεις για την στασιμότητα στον τομέα της άμυνας, καθώς δεν λαμβάνει υπόψη τα κράτη-μέλη και τα συμφέροντά τους. Δεδομένου ότι η αμυντική πολιτική θεωρείται συχνά ένας εξαιρετικά ευαίσθητος τομέας που συνδέεται με την εθνική κυριαρχία, τα κράτη μέλη συχνά διστάζουν να μεταβιβάσουν σημαντική εξουσία σε υπερεθνικούς θεσμούς (Sklias & Maris, 2015).

Κομβικό ρόλο στην θεωρία του νεολειτουργισμού παίζουν και οι υπερεθνικοί θεσμοί όπου αναλαμβάνουν έναν εποπτικό και διαμεσολαβητικό ρόλο κατά την διαδικασία ολοκλήρωσης, διευκολύνοντας την συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών κρατών και επιβάλλοντας την τάξη. Χαρακτηριστικά η Leroniemi (2022:10), αναφέρει ότι σύμφωνα με την θεωρία του νεολειτουργισμού: «η εμπάθυνση της ολοκλήρωσης σε θέματα άμυνας δεν είναι πιθανό να συμβεί έως ότου υπάρξει μια κρίση ή μια απειλή αρκετά σημαντική, ώστε τα κράτη μέλη να συνειδητοποιήσουν, ότι ο μόνος τρόπος να ανταποκριθούν σε αυτήν, είναι να σχηματίσουν μια ευρωπαϊκή αμυντική ένωση. Η απάντηση σε μία κρίση μέσω ενός υπερεθνικού οργανισμού θα βοηθήσει την ΕΕ να ξεφύγει από τις αναρχίες της διεθνούς τάξης». Οι νεολειτουργιστές οραματίζεται τους υπερεθνικούς θεσμούς ως θεματοφύλακες της διαδικασίας ολοκλήρωσης, που θα υπερβούν τις εθνικιστικές τάσεις και την αναρχία του διεθνούς συστήματος πετυχαίνοντας την συνεργασία και ενότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών (Niemann, 2021). Σε ένα βαθμό ο νεολειτουργισμός εξηγεί την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, όχι όμως σε θέματα υψηλής πολιτικής² (εξωτερική πολιτική, πολιτική ασφάλειας και άμυνας), όπου εκεί φαίνεται να κερδίζει έδαφος ο ρεαλισμός και ο διακυβερνητισμός. Αυτό αποδεικνύεται από τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην ΕΚ από την δεκαετία του 1960 και μετά, επαναφέροντας στο προσκήνιο την σημασία των κρατών μελών ως βασικών παραγόντων που επιτρέπουν η περιορίζουν τη μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη σε ένα νέο κέντρο. Όπως εντοπίζει ο Pollack (2010:13),

---

² Με βάση αυτή την υπόθεση, ο Hoffmann κάνει διάκριση μεταξύ υψηλής και χαμηλής πολιτικής στις διεθνείς υποθέσεις προκειμένου να εξηγήσει γιατί η ολοκλήρωση είναι δυνατή και δεν είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη σε ορισμένους τεχνικούς τομείς, αλλά σε άλλους είναι ευαίσθητη και περίπλοκη, λόγω των ανησυχιών για την κυβερνητική αυτονομία και το κράτος (Saurugger, 2013).

«η κρίση της άδειας καρέκλας το 1965/66³, οι πολιτικές συμφωνίες της δεκαετίας του 1970, όπως η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 1974 και η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος το 1979, επαναφέραν την ΕΚ σε ένα παραδοσιακό διακυβερνητικό τρόπο λειτουργίας που διατηρούσε το εθνικό βέτο μειώνοντας τον ρόλο υπερεθνικών παραγόντων». Η Ojanen (2006:58), υποστηρίζει ότι: «αυτή η μακρά χρονική περίοδος, όπου η πολιτική ασφάλειας και άμυνας δεν ήταν ορατή κατά τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ήταν σταθερή απόδειξη της εγκυρότητας του ρεαλισμού, που υποστηρίχθηκε από τις θεωρίες της διακυβερνητικής ολοκλήρωσης».

2.2 Ρεαλισμός

Η θεωρία του ρεαλισμού, που αποτελεί μία από τις παλιότερες και επικρατέστερες θεωρίες των διεθνών σχέσεων, είναι όπως αποκαλύπτει και το όνομά της, απόλυτα ρεαλιστική δίχως να αφήνει περιθώρια για ευσεβείς πόθους. Ορισμένοι μελετητές όπως ο Taliaferro (1999), θεωρούν ότι συχνά ο ρεαλισμός αγγίζει τα όρια της απαισιοδοξίας δεδομένου ότι παρουσιάζει μια απολύτως πεσιμιστική άποψη για την ανθρώπινη φύση και την πολιτική ζωή. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τους ρεαλιστές η ελπίδα για συνεργασία μεταξύ διαφορετικών κρατών για μία διαρκή ειρήνη δεν είναι παρά μια ψευδαίσθηση, καθώς οι άνθρωποι είναι εγγενώς εγωιστές και η σύγκρουση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πραγματικότητας (Swisa, 2013:126). Επιπλέον τα κράτη ως λογικοί παράγοντες ενεργούν πρωτίστως για να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους και να εξασφαλίσουν τη δική τους επιβίωση. Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, τα μεμονωμένα κράτη μέλη δίνουν προτεραιότητα στα εθνικά τους συμφέροντα με στόχο την ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας και ευημερίας (Heywood, 2013:117). Επίσης το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από αναρχία και απουσία μίας κεντρικής εξουσίας που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών ώστε να αποτρέπει την βία. Ο Pollack (2010:3) παρατηρεί ότι ο ρεαλισμός αναγνωρίζει τις συμμαχίες με χαρακτηριστικότερη την συμμαχία του NATO που παίζει καθοριστικό ρόλο στην συλλογική άμυνα της ΕΕ, ως ένα μέσο ενίσχυσης της ασφάλειας και άμυνας των

---

³ Η Κρίση της Άδειας Καρέκλας, που προκλήθηκε από τον Γάλλο Πρόεδρο Στρατηγό Ντε Γκωλ το 1965, ο οποίος διαφώνησε με την Επιτροπή για τη χρηματοδότηση της ΚΓΠ, οδήγησε τους εκπροσώπους της Γαλλίας να αρνούνται να συμμετάσχουν σε περαιτέρω διακυβερνητικές συνεδριάσεις των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Η αποτυχία του νεολειτουργισμού να εξηγήσει την πολιτική παρεμπόδισης του στρατηγού Ντε Γκωλ εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας οδήγησε σε ένα ανανεωμένο θεωρητικό ενδιαφέρον για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση από τους διακυβερνητικούς στα μέσα της δεκαετίας του 1960.

κρατών. Πιο αναλυτικά τα κράτη προχωρούν σε διαπραγματεύσεις και ενδεχόμενη διακρατική συνεργασία μόνο όταν το επιτρέπει η σύγκλιση συμφερόντων τους, έχοντας ως στόχο να ενισχύσουν την συλλογική τους ασφάλειά την οποία νιώθουν να απειλείται. Ενώ η συνεργασία και η ολοκλήρωση αποτελούν σημαντικές συνιστώσες των φιλοδοξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια κοινή αμυντική πολιτική, η ρεαλιστική άποψη τονίζει τη διαρκή σημασία των εθνικών συμφερόντων των μεμονωμένων κρατών γεγονός που περιορίζει τις δυνατότητες των διεθνών οργανισμών της ΕΕ, να ανταποκριθούν σε στρατιωτικές απειλές με μία ενιαία φωνή (Hellmann & Wolf, 1993). (Hellmann & Wolf, 1993:8). Η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της σκληρής πραγματικότητας των κρατοκεντρικών κινήτρων και των προσπαθειών συλλογικής ασφάλειας και άμυνας εντός της ΕΕ, ήταν και θα είναι σύμφωνα με τους ρεαλιστές μία αέναη πρόκληση. Η εξέλιξη του ρεαλισμού μέσα στα χρόνια οδήγησε στην εμφάνιση διακριτών σχολών σκέψης μέσα στην ρεαλιστική παράδοση. Ωστόσο, παρά τις διακριτές σχολές σκέψης που παρουσιάζει ο ρεαλισμός, υπάρχουν ορισμένες κοινές υποθέσεις στην βάση της ρεαλιστικής θεωρίας όπως είναι η κρατοκεντρική αντίληψη, η αναρχία του διεθνούς συστήματος, η επιδίωξη της εξουσίας (Taliaferro, 1999).

2.3 Διακυβερνητισμός-Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός

Ως αντανάκλαση της αποτυχίας του νεολειτουργισμού να εξηγήσει την στασιμότητα της ευρωπαϊκή ολοκλήρωσης σε καίριους τομείς, εμφανίστηκε η θεωρία του διακυβερνητισμού σύμφωνα με την οποία «τα εθνικά συμφέροντα είναι το κλειδί για να κατανοήσουμε τα σκαμπανεβάσματα της διαδικασίας ένταξης» (Saurugger, 2013:56). Ο Διακυβερνητισμός που έχει τις ρίζες του στην ρεαλιστική θεωρία των διεθνών σχέσεων εστιάζει στα κράτη-μέλη ως σημαντικούς φορείς διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία τα κράτη έχουν ιδιαίτερα εθνικά χαρακτηριστικά τα οποία προασπίζονται με πυγμή ιδίως σε τομείς υψηλής πολιτικής (Nugent, 2012:589). Τα κράτη μέλη κατέχουν τα ηνία στην διαδικασία ολοκλήρωσης η οποία προχωράει μόνο όσο το επιτρέπει η σύγκλιση των εθνικών συμφερόντων. Οι Bergmann και Niemann (2013:8) παρατηρούν ότι σε τομείς όπως η άμυνα «μια τέτοια σύγκλιση θεωρήθηκε μάλλον απίθανη, καθώς τα κράτη τείνουν να έχουν πολύ διαφορετικά συμφέροντα σε αυτόν τον τομέα πολιτικής». Πράγματι οι διακυβερνητικοί όπως και οι ρεαλιστές φαίνεται να είναι αρκετά απαισιόδοξοι για την

επίτευξη ολοκλήρωσης σε τομείς «υψηλής πολιτικής» όπως είναι η άμυνα, όπου διακυβεύονται θέματα εθνικής κυριαρχίας (Hoffmann 1966: 882).

Σύμφωνα με την Saugugger (2013:67) τόσο οι υπέρμαχοι του διακυβερνητισμού όσο και του νεορεαλισμού⁴ πίστευαν ότι «η Σοβιετική απειλή ήταν αυτή που πυροδότησε αρχικά την Ευρωπαϊκή κατασκευή». Ωστόσο οι θεωρητικοί του διακυβερνητισμού ήρθαν αντιμέτωποι με σειρά προκλήσεων, όπως η αδυναμία τους να εξηγήσουν την διαδικασία επανεκκίνησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από την δεκαετία του 1990 και μετά με το πρόγραμμα της εσωτερικής αγοράς του 1992 και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Την αδυναμία αυτή ήρθε να καλύψει ο Andrew Moravcsik αναπτύσσοντας στην βάση του διακυβερνητισμού, μια πιο συμπεριληπτική θεωρία που ονόμασε φιλελεύθερο διακυβερνητισμό (Nugent, 2012:590). Ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός επιχείρησε να εξηγήσει αυτή την επανεκκίνηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990 με δύο γενικούς παράγοντες: τα εθνικά συμφέροντα και τη διακυβερνητική διαπραγμάτευση. Σε αντίθεση με τον νεολειτουργισμό τα κράτη ως ορθολογικά όντα είναι οι πρωταρχικοί φορείς στην διαδικασία ολοκλήρωσης. Οι προτιμήσεις των κρατών σύμφωνα με τον φιλελεύθερο διακυβερνητισμό, διαμορφώνονται τόσο από εγχώριους παράγοντες όσο και από εξωτερικές επιδράσεις λόγω της αλληλεξάρτησης με άλλα κράτη (Sklias & Maris, 2015). Τα κράτη συμμετέχουν σε διαπραγματεύσεις με σκοπό την επίτευξη και μεγιστοποίηση των συμφερόντων τους, καταλήγοντας σε συμφωνία μόνο όταν το όφελος είναι μεγαλύτερο του κόστους. Στην διαδικασία αυτή τα υπερεθνικά όργανα δημιουργούνται από κράτη μέλη με σκοπό να καταστήσουν πιο αποτελεσματικές τις διακρατικές διαπραγματεύσεις (Bergmann, & Niemann, (2013:7). Ωστόσο, η πρωταρχική πηγή ολοκλήρωσης έγκειται στα συμφέροντα των ίδιων των κρατών και στη σχετική δύναμη που φέρνει το καθένα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ως εκ τούτου, η περαιτέρω ολοκλήρωση είναι δυνατή, όταν τα (τα πιο ισχυρά) κράτη μέλη βλέπουν ότι τα συμφέροντά τους εξυπηρετούνται καλύτερα μέσω αυτού του εγχειρήματος (Pollack, 2010:15). Όπως υποστηρίζει η Wojnicz (2013), οι υπέρμαχοι του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού με σημαντικότερο τον Moravcsik θεωρούν ότι η ΚΠΑΑ

---

⁴ τον δομικό ρεαλισμό(νεορεαλισμό) με κύριο εκφραστή της τον Kenneth N. Waltz, όπου αν και συμφωνεί με τις βασικές παραδοχές του ρεαλισμού υιοθετεί την άποψη ότι οι συγκρούσεις και η αντιπαλότητα αποδίδονται στην δομή του διεθνούς συστήματος και όχι της ανθρώπινης φύσης και κατά συνέπεια του τρόπου λειτουργίας των κρατών όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο κλασικός ρεαλισμός (Heywood, 2013).

δημιουργήθηκε και καθοδηγείται από την εσωτερική πολιτική των κρατών αν και τόσο τα θεσμικά όργανα του NATO όσο και της ΕΕ επηρέασαν αυτή την διαδικασία.

2.4 Υπόθεση εξωτερικής απειλής

Πέρα των βασικών θεωριών ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης πολλοί μελετητές καταλήγουν στην υπόθεση της εξωτερικής απειλής, βάση της οποίας η απειλή εκτός μίας ομάδας αυξάνει την ενότητα και τη συνεργασία εντός αυτής της ομάδας (Gehring, 2022). Στην συνέχεια θα αναφερθούν τέτοιες περιπτώσεις όπου η ΕΕ φοβούμενη εξωτερικές απειλές τους διεθνούς συστήματος προχώρησε σε ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Χαρακτηριστικά τόσο ο Page (2011:4) όσο και η Wojnicz (2013), συμφωνούν ότι ο πόλεμος του Κόλπου το 1991 και λίγα χρόνια αργότερα ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου αποτέλεσαν την αφορμή για να προχωρήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση ένα βήμα πιο κοντά προς την Ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση. Συγκεκριμένα η ανικανότητα της ΕΕ να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις, η αδυναμία της να αντιμετωπίσει περιφερειακές συγκρούσεις σε ευρωπαϊκό έδαφος χωρίς τη βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών σε συνδυασμό με το ασταθές διεθνές περιβάλλον αφύπνισαν τα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη (Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο) που προχώρησαν το 1998 σε συνάντηση στο St Malo της Γαλλίας με σκοπό την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας. Η συνάντηση αυτή άνοιξε το δρόμο για αυτό που θα γινόταν η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΠΑ) (Woznicz, 2013).

Οι Meijer & Wyss (2018) παρατηρούν ότι αμέσως μετά την ευρωπαϊκή οικονομική κρίση όπου η ΕΕ διένυε μία δύσκολη περίοδο ανάκαμψης με περικοπές και σκληρά δημοσιονομικά μέτρα, η ευρωπαϊκή ήπειρος φαινόταν να έρχεται αντιμέτωπη με νέες απειλές και προκλήσεις. Χαρακτηριστικά μια όλο και πιο διεκδικητική Ρωσία ειδικά στον απόηχο της ουκρανικής κρίσης και της προσάρτησης της Κριμαίας, μαζί με μία ισλαμιστική τρομοκρατική απειλή στα εθνικά τους εδάφη και προκλήσεις για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο ώθησαν την ΕΕ αν και πεισμένη οικονομικά «να προχωρήσει σε υψηλότερους αμυντικούς προϋπολογισμούς μετά από δεκαετίες περικοπών».

Ο Zielinski (2018:1630), εντοπίζει το 2016 ως μία χρονιά που δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων της ΕΕ, αποδίδοντας αυτή την

εξέλιξη σε τρεις βασικούς παράγοντες. Σε αυτούς περιλαμβάνονται το δημοψήφισμα για την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, η νίκη του Ντόναλντ Τραμπ στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές, που αύξησε τις ανησυχίες για τις ευρωατλαντικές σχέσεις και η υιοθέτηση μιας παγκόσμιας στρατηγικής για την άμυνα και ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Φτάνοντας στο σήμερα, οι αστάθειες έχουν εντείνει την πίεση για τη βελτίωση των πολιτικών ασφαλείας της ΕΕ και οι ηγέτες της ΕΕ έχουν επαναλάβει προτάσεις για την ίδρυση ευρωπαϊκού στρατού της ΕΕ. Για παράδειγμα, η Πρόεδρος της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ursula von der Leyen, πρότεινε στην ομιλία του 2021 για την Κατάσταση της Ένωσης ότι η ΕΕ χρειάζεται μια αμυντική ένωση, καθώς «θα υπάρξουν στιγμές που χρειάζεται ο ευρωπαϊκός στρατός και ούτε το ΝΑΤΟ ούτε τα Ηνωμένα Έθνη θα είναι παρόντα» (Leponiemi, 2022:8)

Οι Mader, Gavras και άλλοι (2023) πιστεύουν ότι οι νέες αναδυόμενες απειλές με χαρακτηριστικότερη τη στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας στις 24 Φεβρουαρίου 2022 «μπορούν να επηρεάσουν την αντίληψη της απειλής των ανθρώπων, η οποία, με τη σειρά της, μπορεί να επηρεάσει το προτιμώμενο επίπεδο διεθνούς συνεργασίας». Ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος και το αίσθημα ανασφάλειας γύρω από αυτόν, μετέβαλε σημαντικά τον τρόπο που τα ευρωπαϊκά κράτη και τα συμμαχικά κράτη προσεγγίζουν την διεθνή ασφάλεια (Maurer, Whitman, & Wright, 2023:220). Αμέσως μετά την εισβολή παρατηρήθηκαν από τα κράτη μέλη πρωτοφανείς πρωτοβουλίες στον τομέα ασφαλείας και άμυνας που λίγους μήνες πριν φαντάζαν ουτοπία. Χαρακτηριστικά οι αιτήσεις της Φινλανδίας και της Σουηδίας για ένταξη στο ΝΑΤΟ και η είσοδος της Δανίας στην Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), οι προσπάθειες για ένα πιο εκσυγχρονισμένο γερμανικό στρατό και η ταχύτατη κοινή συμφωνία κυρώσεων κατά της Ρωσίας αποτελούν μερικές από τις ενέργειες που τόνωσαν τον τομέα της άμυνας (Sættem, 2023:1). Επίσης τελευταίες δημοσκοπήσεις παρουσίασαν την όλο και μεγαλύτερη ανασφάλεια των ευρωπαϊκών κρατών σε σχέση με την ρωσική απειλή και την πρόθεση για στενότερη αμυντική συνεργασία ακόμα και μέσω της δημιουργίας κοινού ευρωπαϊκού στρατού (Mader, et al., 2023).

2.5 Προκλήσεις κατά την επίτευξη κοινής αμυντικής πολιτικής

Σήμερα δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ΕΕ έχει αποκτήσει κάποια ικανότητα στον τομέα των εξωτερικών υποθέσεων και της άμυνας. Όπως εντοπίζει ο Tardy (2018:3) «Χωρίς να παραιτηθεί από τα φιλελεύθερα ιδανικά της, η ΕΕ έχει δημιουργήσει και διευθύνει περισσότερες από 30 στρατιωτικές επιχειρήσεις ΚΠΑΑ και μη στρατιωτικές αποστολές και έχει γίνει θεσμικός διάυλος για τις πολιτικές διαχείρισης κρίσεων των κρατών μελών». Παρόλα αυτά δεν μπορεί ακόμα να γίνεται λόγος για αμυντική ολοκλήρωση. Όπως αναφέρει ο Page (2011) η ΕΕ είναι ένας υπερεθνικός θεσμός σε ορισμένους τομείς (οικονομία) και ένας διακυβερνητικός θεσμός σε άλλους (άμυνα, εξωτερική πολιτική), γεγονός που μαρτυρεί ότι η ΕΕ υποφέρει από σειρά προκλήσεων όσο αφορά την επίτευξη κοινής αμυντικής πολιτικής. Χαρακτηριστικά η αποτυχία επικύρωσης της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ) από το γαλλικό κοινοβούλιο το 1954, η αδρανής Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση που οδήγησε τελικά στην διάλυσή της το 2011, η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Αμυντική Ταυτότητα η οποία αντικαταστάθηκε τελικά από την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) και γενικότερα οι αποτυχημένες προσπάθειες συντονισμένων απαντήσεων απέναντι σε περιφερειακές κρίσεις όπως ήταν οι Βαλκανικές συγκρούσεις, μαρτυρούν τις προκλήσεις που συναντά η ΕΕ στον τομέα της άμυνας από την ίδρυση της μέχρι και σήμερα (Zieliński, 2018:1633). Όπως εντοπίζει η Marambanyika (2018:11), οι προκλήσεις αυτές αφορούν «ζητήματα εθνικής κυριαρχίας, την έλλειψη αξιόπιστων δυνατοτήτων δεδομένης της συρρίκνωσης των αμυντικών δαπανών στην Ευρώπη, αποκλίνουσες στρατηγικές προοπτικές και πολιτισμικό υπόβαθρο μεταξύ των κρατών μελών και φόβος αποσύνδεσης και επικάλυψης NATO»

Πιο αναλυτικά όπως έχει ήδη αναφερθεί τα θέματα ασφάλειας και άμυνας κατατάσσονται στον τομέα υψηλής πολιτικής, που συνδέεται άμεσα με ζητήματα εθνικής κυριαρχίας. Τα κράτη μέλη συχνά διστάζουν να παραχωρήσουν τον έλεγχο της εθνικής τους άμυνας σε υπερεθνικούς ευρωπαϊκούς οργανισμούς, φοβούμενα ότι η εμπάθυνση στον αμυντικό τομέα θα υπονομεύσει την εθνική τους κυριαρχία και τα εθνικά συμφέροντα (Sklias & Maris, 2015). Η απροθυμία αυτή εμποδίζει τη δημιουργία ενός πραγματικά ολοκληρωμένου αμυντικού πλαισίου εντός της ΕΕ.

Επιπλέον τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν διαφορετικά συμφέροντα εθνικής ασφάλειας, αντιλήψεις για απειλές και ιστορικό υπόβαθρο. Η συμφιλίωση αυτών των διαφορών

και η εύρεση κοινού εδάφους σχετικά με τις αμυντικές προτεραιότητες αποτελεί πρόκληση. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι η βόρεια και η ανατολική Ευρώπη διαμορφώνουν την εδαφική τους άμυνα κατά της γειτονικής Ρωσίας, ενώ ο νότος της Ευρώπης επικεντρώνεται περισσότερο στις προκλήσεις που προέρχονται από τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή (Abbasi, 2001). Αυτό αποδεικνύει ότι τα κράτη μέλη δεν συμμαχίζονται τις ίδιες ανησυχίες και τους ίδιους φόβους, δεν ακολουθούν πάντα κοινές συμμαχίες, αλλά διαμορφώνουν μία στρατηγική βασισμένη στις παραδόσεις και τον πολιτισμό τους με στόχο την προώθηση των εθνικών τους συμφερόντων (Zieliński, 2018:1634).

Επίσης η επίτευξη κοινής αμυντικής πολιτικής συναντά δημοσιονομικούς περιορισμούς καθώς απαιτείται η ανάγκη ύπαρξης ενός κεντρικού αμυντικού ταμείου και η υποχρεωτική χρηματοδότηση κοινών αμυντικών δαπανών, τις οποίες ορισμένα κράτη-μέλη είτε δεν μπορούν είτε δεν είναι πρόθυμα να διαθέσουν στον τομέα της άμυνας (Moravcsik, 2003). Αυτό οφείλεται, τόσο στις διαφορετικές μακροοικονομικές αποδόσεις, όσο και στις ανταγωνιστικές εσωτερικές προτεραιότητες που παρουσιάζουν τα κράτη-μέλη (Μαρής, 2021:202). Ενώ υπάρχουν εκκλήσεις για αυξημένες αμυντικές δαπάνες ορισμένες χώρες μέχρι και σήμερα δυσκολεύονται η δεν επιθυμούν να επιτύχουν τους προτεινόμενους στόχους δαπανών.

Τέλος μία ακόμη ανησυχία των Ευρωπαίων αποτελούσε ανέκαθεν το ενδεχόμενο υπονόμησης του NATO και κατά συνέπεια των ευρωατλαντικών σχέσεων. Δεδομένου ότι η Αμερική ηγείται του NATO, ο «πραγματικός» εταίρος της ΕΕ δεν είναι τόσο το NATO, όσο οι ΗΠΑ (Howorth, 2018:3). Αυτό προβληματίζει τους Ευρωπαίους οι οποίοι αν και επιθυμούν να αναπτύξουν σημαντική στρατιωτική ικανότητα, ταυτόχρονα φοβούνται μην χάσουν τις ΗΠΑ από σύμμαχό τους (Oğuz, 2017). Η ΕΕ όλα αυτά τα χρόνια χρησιμοποιεί μέσα ήπιας ισχύος για να ισορροπήσει ενάντια στις Ηνωμένες Πολιτείες στις διεθνείς σχέσεις, επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ευρωπαϊκή ασφάλεια, ειδικά στο NATO (Page, 2011). Αν και οι αμυντικές πολιτικές των κρατών μελών τα τελευταία χρόνια τείνουν να παραμένουν είτε εθνικές είτε εστιασμένες στο NATO, το σκηνικό άρχισε να αλλάζει ιδιαίτερα μετά την νίκη του Ντόναλντ Τραμπ στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές με μία όλο και πιο απομονωτική Αμερική γεγονός που αύξησε την αβεβαιότητα για τις ευρωατλαντικές σχέσεις. Αυτό μετέβαλε την αμυντική νοοτροπία των Ευρωπαίων οι

οποίοι τα τελευταία χρόνια συνειδητοποίησαν την ανάγκη δημιουργίας μιας ολοένα και πιο αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής οντότητας που να είναι πάντα έτοιμη για ανάπτυξη εάν χρειαστεί (Marambanyika, 2018).

Αν και δεν μπορούμε ακόμα να μιλάμε για αμυντική ολοκλήρωση, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι βρισκόμαστε σε μια εξελικτική πορεία προς αυτή. Οι προετοιμασίες της ΕΕ και η περαιτέρω ανάπτυξη των στρατηγικών της τα τελευταία χρόνια, μπορούν να ερμηνευθούν ότι προχωρούν σταδιακά προς μία κοινή ευρωπαϊκή άμυνα (Leroniemi, 2022:12). Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας μελετάει τις αποτυχημένες προσπάθειες ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής αναζητώντας τα αίτια που κρύβονται πίσω από αυτές τις αποτυχίες, παρά τις επιτυχίες και τους παράγοντες που οδήγησαν την ΕΕ ένα βήμα πιο κοντά στην αμυντική ολοκλήρωση. Η παρούσα έρευνα θα καλύψει αυτό το κενό αναλύοντας τις προϋποθέσεις και τους παράγοντες που ώθησαν την Ευρώπη να υπερκεράσει τυχόν εμπόδια και προκλήσεις και να συμφωνήσει στην χάραξη κοινής αμυντικής πολιτικής.

3. Μεθοδολογία Έρευνας

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να κατανοήσει τις κινητήριες δυνάμεις πίσω από την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την αμυντική ολοκλήρωση μέσω μιας ολοκληρωμένης ποιοτικής έρευνας. Ο αμυντικός τομέας αποτελεί έναν τομέα πολιτικής που βρίσκεται στον στενό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας, με αποτέλεσμα η περαιτέρω ενοποίηση να καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη. Έτσι η συγκεκριμένη μελέτη επιδιώκει να αναδείξει τους παράγοντες που επιτρέπουν στην ΕΕ να υπερκεράσει τα εμπόδια προς περαιτέρω ενοποίηση όσον αφορά εθνικά ευαίσθητους τομείς όπως η ασφάλεια και η άμυνα.

Η μελέτη βασίζεται σε μία σειρά από μελέτες-περίπτωσης, που αφορούν επιτυχημένες περιπτώσεις αμυντικής συνεργασίας εντός της ΕΕ και συγκεκριμένα τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, τα καθήκοντα Petersberg, τη Διακήρυξη του Saint Malo, την Ευρωπαϊκή Στρατηγικής Ασφάλειας, τη Συνθήκη της Λισαβόνας και την Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO). Μέσα από αυτές τις μελέτες-περίπτωσης, αναδεικνύονται βασικοί κοινοί παράγοντες που διαμορφώνουν αυτή την κρίσιμη διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η μελέτη εκπονεί μια εις βάθος εξέταση επίσημων εγγράφων, δευτερογενούς βιβλιογραφίας και ιστορικών πηγών για να αποκαλύψει την

περίπλοκη δυναμική και τα κίνητρα πίσω από την κίνηση της ΕΕ προς την αμυντική ολοκλήρωση.

Η κύρια πηγή δεδομένων για αυτήν τη μελέτη περιλαμβάνει επίσημα έγγραφα της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων συνθηκών, οδηγιών και δηλώσεων πολιτικής που σχετίζονται με την αμυντική ενοποίηση. Αυτά τα έγγραφα παρέχουν πρωτογενείς πληροφορίες για τα νομικά και θεσμικά πλαίσια που διαμόρφωσαν τις αμυντικές πολιτικές της ΕΕ. Πραγματοποιείται συστηματική ανάλυση περιεχομένου αυτών των εγγράφων, εστιάζοντας σε βασικά θέματα και στόχους πολιτικής. Η εργασία επίσης εξετάζει δηλώσεις αξιωματούχων που σχετίζονται με την αμυντική πολιτική με στόχο να αναδείξει τις βασικές διαπραγματευτικές θέσεις αλλά και αλλαγές στη ρητορική με την πάροδο του χρόνου. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει τον εντοπισμό επίσημων ομιλιών και πολιτικών αφηγήσεων που συμβάλλουν στην ευρύτερη κατανόηση του σκεπτικού της ΕΕ για την επιδίωξη της αμυντικής ολοκλήρωσης.

Για να συμπληρωθεί η ανάλυση των επίσημων εγγράφων, πραγματοποιείται μια ολοκληρωμένη ανασκόπηση της δευτερογενούς βιβλιογραφίας. Αυτό περιλαμβάνει την κριτική εξέταση επιστημονικών άρθρων, βιβλίων και εκθέσεων που συζητούν το ιστορικό πλαίσιο, τις θεωρητικές προοπτικές και τις συζητήσεις γύρω από την ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση. Η δευτερογενής βιβλιογραφική ανασκόπηση στοχεύει να ενσωματώσει τα ευρήματα εντός του υπάρχοντος ακαδημαϊκού λόγου, προσφέροντας ένα ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση των κινήτρων και των επιπτώσεων της αμυντικής ολοκλήρωσης της ΕΕ. Επίσης, ενσωματώνονται ιστορικές πηγές για την ανίχνευση της ιστορικής εξέλιξης της αμυντικής ολοκλήρωσης εντός της ΕΕ, παρέχοντας μια χρονική διάσταση στη μελέτη.

Ο συνδυασμός δεδομένων από επίσημα έγγραφα, δευτερογενή βιβλιογραφία και ιστορικές πηγές ενισχύει τη συνολική αξιοπιστία και εγκυρότητα των ποιοτικών ευρημάτων. Μέσω αυτής της μεθοδολογικής προσέγγισης, η έρευνα στοχεύει να συμβάλει σε μια λεπτή και ολοκληρωμένη ανάλυση των παραγόντων που ωθούν την Ευρωπαϊκή Ένωση προς την αμυντική ολοκλήρωση, ρίχνοντας φως στις ιστορικές, θεσμικές και στρατηγικές εκτιμήσεις που στηρίζουν αυτήν την περίπλοκη διαδικασία.

4. Οι πρώτες απόπειρες για αμυντική ενοποίηση

Η εξέλιξη της Ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής αποτελεί ένα δυναμικό ταξίδι μέσα στο χρόνο που διαμορφώθηκε από ιστορικά γεγονότα, γεωπολιτικές αλλαγές και την μεταβαλλόμενη φύση των προκλήσεων ασφάλειας. Αυτή η ιστορική ανασκόπηση εντοπίζει τις σημαντικότερες εξελίξεις, πρωτοβουλίες και αλλαγές που έχουν διαμορφώσει την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πόλεμου έως και σήμερα. Η κατανόηση της ιστορικής εξέλιξης της Ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής συμβάλει στην καλύτερη δυνατή διαμόρφωση του σύγχρονου τοπίου της ευρωπαϊκής αμυντικής ολοκλήρωσης και στην αξιολόγηση των παραγόντων που έχουν επηρεάσει τον τομέα της Ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής.

4.1 Ομιλία Ουίνστον Τσόρτσιλ

Αναμφισβήτητα ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος (ΒΠΠ) αποτέλεσε σημείο καμπής για το σύστημα των κρατών στη Δυτική Ευρώπη. Μετά το 1945 σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις που κατέστησαν την ανάγκη συνεργασίας των Ευρωπαϊκών κρατών αναπόφευκτη. Το γεγονός ότι και οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι προήλθαν από την Ευρώπη και ειδικά την Γερμανία οδήγησε σε αιτήματα και πρωτοβουλίες για ειδικές ευρωπαϊκές συμφωνίες. (Dedman, 2009:2). Την μεταπολεμική περίοδο επικρατούσε η άποψη ότι η επιτυχής συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών μέσω κοινών προγραμμάτων και οργανισμών, η μέσω πολιτικής και οικονομικής ένωσης, θα απέτρεπε μελλοντικές συγκρούσεις δημιουργώντας μια αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών (Nugent, 2012:47). Επιπλέον η μεταπολεμική διαίρεση της Ευρώπης, η μετατόπιση της διεθνούς ισορροπίας δυνάμεων από τις διευρωπαϊκές κρατικές σχέσεις στις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης και η έναρξη του Ψυχρού πολέμου⁵ το 1947-48, γέννησαν νέες ανασφάλειες στους Ευρωπαίους, αφήνοντας ανοιχτό το

---

⁵ Ο ΒΠΠ γέννησε δύο παγκόσμιες υπερδυνάμεις τις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση, που η εγγενή αντιπαλότητά τους οδήγησε σε αυτό που οι ιστορικοί αποκάλεσαν «ψυχρό πόλεμο». Ο ψυχρός πόλεμος, που διήρκησε από το 1945-1989 με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, θεωρήθηκε ως ο τρίτος παγκόσμιος πόλεμος καθώς γρήγορα εξαπλώθηκε και στην Ασία (Hobsbawm, 2010). Χαρακτηρίστηκε από την ιδεολογική διαμάχη μεταξύ καπιταλισμού(ΗΠΑ) και κομμουνισμού (Σοβιετική Ένωση), ενώ βασική διαφορά του ψυχρού πολέμου σε σχέση με τους δύο προηγούμενους, ήταν ότι δεν μετατράπηκε σε θερμός, καθώς δεν πραγματοποιήθηκε κάποια ένοπλη σύγκρουση, με εξαίρεση μερικές συρράξεις στην Κορέα και το Βιετνάμ (Hobsbawm, 2010).

ενδεχόμενο να γίνει η Ευρώπη ένα πεδίο μάχης μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Hobsbawm, 2010).

Στα πλαίσια αυτών των εξελίξεων ο ακρογωνιαίος λίθος της οικοδόμησης κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας στην Δυτική Ευρώπη, τοποθετείται αμέσως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (Woznicz, 2013). Πρωτοβουλίες όπως η ομιλία του Ούνιστων Τσώρτσιλ στην Ζυρίχη στις 19 Σεπτεμβρίου 1946 έθεσαν τις βάσεις για τη συλλογική άμυνα μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών εθνών και την αρχή της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Στο παρακάτω απόσπασμα από την ομιλία του στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης ο Τσώρτσιλ αναφέρει:

«Για να σωθεί η Ευρώπη από την άπειρη δυστυχία, και μάλιστα από την τελική καταστροφή, πρέπει να υπάρχει αυτή η πράξη πίστης στην ευρωπαϊκή οικογένεια, αυτή η πράξη λήθης ενάντια σε όλα τα εγκλήματα και τις τρέλες του παρελθόντος.....Οι μάχες έχουν σταματήσει. Όμως οι κίνδυνοι δεν έχουν σταματήσει. Εάν πρόκειται να σχηματίσουμε Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης, ή οποιοδήποτε όνομα μπορεί να πάρει, πρέπει να ξεκινήσουμε τώρα» (Churchill, 1946:3).

Στην ομιλία του αν και δεν αναφέρθηκε ξεκάθαρα σε μία αμυντική ένωση, επισήμανε την ανάγκη για συμφιλίωση και συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών ώστε να αποτραπεί οποιαδήποτε ενδεχόμενη μελλοντική σύγκρουση. Η έκκλησή του για μια ενωμένη Ευρώπη με στόχο την αποφυγή εθνικιστικών συγκρούσεων έθεσε τις βάσεις για μεταγενέστερες συζητήσεις και πρωτοβουλίες σχετικά με την ευρωπαϊκή συνεργασία και ολοκλήρωση, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της άμυνας (Woznicz, 2013). Η ιδέα της αποτροπής μελλοντικών πολέμων μέσω μιας ενωμένης Ευρώπης έγινε θέμα με επιρροή στη μεταπολεμική εποχή και συνέβαλε στις ευρύτερες συζητήσεις για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα.

4.2 Σύσφιξη σχέσεων με ΗΠΑ (Σχέδιο Μάρσαλ-NATO)

Η διαίρεση της ηπείρου μεταξύ Ανατολής και Δύσης και η ραγδαία εξάπλωση του κομμουνισμού στο εσωτερικό της Ευρώπης ανησύχησε τόσο τα ευρωπαϊκά κράτη όσο και τις ΗΠΑ οι οποίες επιδιώκοντας να αυξήσουν την επιρροή τους στην διεθνή σκηνή και ταυτόχρονα να περιορίσουν τον κομμουνισμό, βρίσκονταν στο σωστό σημείο την κατάλληλη στιγμή, προσφέροντας στην «ταλαιπωρημένη» Ευρώπη ακριβώς την βοήθεια που χρειάζονταν. Οι ΗΠΑ προσέφεραν το 1947 στην Ευρώπη σημαντική

οικονομική βοήθεια μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ, επίσημα γνωστό ως Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάκαμψης (ERP), με στόχο την ανάκαμψη των δυτικοευρωπαϊκών χωρών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Allen & Wala, 1993:1). Το Σχέδιο Μάρσαλ ενθάρρυνε τις συμμετέχοντες χώρες να συνεργαστούν για την οικονομική ανάκαμψη, ενισχύοντας την αίσθηση της ενότητας και της συνεργασίας. Η ιδέα ήταν να δημιουργηθεί μια ισχυρή και αυτάρκης Ευρώπη που θα μπορούσε να αντισταθεί στις εξωτερικές πιέσεις και επιρροές της εποχής, όπως ήταν ο κομμουνισμός (Leffler, 1998:277). Το κάλεσμα για ενότητα επεκτάθηκε πέρα από τα οικονομικά ζητήματα και έθεσε τις βάσεις για ευρύτερη συνεργασία, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της άμυνας. Πέρα από οικονομική βοήθεια οι ΗΠΑ προσέφεραν, ένα χρόνο αργότερα, και στρατιωτική προστασία στην Ευρώπη με την ίδρυση του NATO και την εγγύηση προς τα 10 τότε κράτη-μέλη της Δυτικής Ευρώπης (τα ιδρυτικά μέλη ανέρχονταν σε 12 συνυπολογίζοντας τον Καναδά και τις ΗΠΑ), ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα προστάτευαν τα μέλη στρατιωτικά σε περίπτωση σοβιετικής απειλής (Nugent, 2012). Τα ευρωπαϊκά έθνη βρήκαν ασφάλεια κάτω από την ομπρέλα του NATO, αλλά προέκυψαν ερωτήματα σχετικά με την ανάγκη για μια πιο αυτόνομη ευρωπαϊκή αμυντική ικανότητα εν μέσω μεταβαλλόμενης γεωπολιτικής δυναμικής (Oğuz, 2017).

4.3 Συνθήκη Βρυξελλών

Η Συνθήκη των Βρυξελλών της οποίας η πλήρης ονομασία ήταν Συνθήκη Οικονομικής Κοινωνικής και Πολιτιστικής Συνεργασίας και Συλλογικής Αυτοάμυνας, υπογράφηκε τον Μάρτιο του 1948 μεταξύ Βελγίου, Γαλλίας, Λουξεμβούργου, Κάτω Χωρών και Ηνωμένου Βασιλείου, αποτελεί ένδειξη του ευρύτερου κλίματος για ειρήνη, σταθερότητα και συνεργασία στην Ευρώπη εκείνη την εποχή (Mueller, 2010). Η Συνθήκη των Βρυξελλών, έθεσε τα θεμέλια για τη Δυτική Ένωση, μια συμμαχία ασφάλειας και άμυνας μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών χωρών. Σημαντικό σε αυτή τη συνθήκη ήταν ότι «είχαν δηλώσει ότι εάν μια από τις χώρες πέσει θύμα ένοπλης επίθεσης, οι άλλες χώρες θα πρόσφεραν στη χώρα που δεχόταν επίθεση τη στρατιωτική υποστήριξη και βοήθεια που χρειαζόταν» (VandeVeire, 2016:1). Συμφώνησαν επίσης να διαβουλεύονται μεταξύ τους για οτιδήποτε μπορούσε να οδηγήσει σε απειλή της ειρήνης, ανεξάρτητα από το σε ποιον τομέα αυτή η απειλή θα βρίσκεται. Η συνθήκη αυτή σηματοδότησε μια πρώιμη προσπάθεια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο για την ενίσχυση της συλλογικής ασφάλειας και την προώθηση της στρατιωτικής συνεργασίας στη Δυτική Ευρώπη.

4.4 Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα Χάλυβα (ΕΚΑΧ)

Το πρώτο μεγάλο και καθοριστικό βήμα ευρωπαϊκής συνεργασίας πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) με πρωτοπόρους τον Ζαν Μονέ και τον Ρομπέρ Σουμάν (Dedman, 2009). Και οι δύο υποστήριζαν την ένωση της Ευρώπης καταλήγοντας στο εξής συμπέρασμα:

«Πρέπει να ξεκινήσουμε κάτι περισσότερο πρακτικό και περισσότερο φιλόδοξο. Η εθνική κυριαρχία είναι ένα ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί με περισσότερο θάρρος και σε ένα πιο περιορισμένο μέτωπο» (Monnet, 1978:274).

Πέρα από την συμφιλίωση των δύο βασικών παραγόντων της ΕΚΑΧ που ήταν η Γαλλία και η Δυτική Γερμανία, βασικός στόχος όπως ανακοινώθηκε και στην Διακήρυξη Σουμάν, ήταν να ανοίξει ο δρόμος για την πραγμάτωση του οράματος μιας ενωμένης Ευρώπης με επίκεντρο την γαλλογερμανική συμφιλίωση (Λεοντής, 2019:15). Στο σχέδιο προσκλήθηκαν κι άλλα κράτη όπως ήταν η Ιταλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες οι οποίες υπέγραψαν τον Απρίλιο του 1951 την Συνθήκη των Παρισίων με την οποία ιδρύθηκε η ΕΚΑΧ, η πρώτη Ευρωπαϊκή Κοινότητα η οποία τέθηκε επίσημα σε ισχύ τον Ιούλιο του 1952 (Nugent, 2012:60). Η ΕΚΑΧ αποτέλεσε ορόσημο στην ιστορία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθώς έθεσε τα θεμέλια για μία κοινή αγορά, ήταν η πρώτη ευρωπαϊκή διακρατική κοινότητα με υπερεθνικά χαρακτηριστικά και τέλος άνοιξε τον δρόμο για περαιτέρω ολοκλήρωση και σε άλλους τομείς.

4.5 Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα (ΕΑΚ)

Μέσα σε αυτό το ένθερμο κλίμα προώθησης της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ενίσχυσης του αμυντικού τομέα στην μεταπολεμική Ευρώπη, οι Ευρωπαίοι με πρωτοπόρο Γάλλο πρωθυπουργό τον Ρενέ Πλεβέν, πρότειναν το 1950 την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ). Η πρωτοβουλία αυτή αν και δεν πέτυχε ποτέ αξίζει να αναφερθεί καθώς αποτελεί την πρώτη επίσημη προσπάθεια στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ολοκλήρωση και μάλιστα στον τομέα ασφάλειας και άμυνας (Woznicz, 2013). Η ιδέα αφορούσε δημιουργία ενός ολοκληρωμένου Ευρωπαϊκού στρατού, ενός δηλαδή υπερεθνικού ευρωπαϊκού οργανισμού μεταξύ έξι χωρών (Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο) με κοινούς θεσμούς, κοινές ένοπλες δυνάμεις και κοινό αμυντικό προϋπολογισμό

(Marambanyika, 2018). Αυτό σήμαινε ότι ο αμυντικός οργανισμός θα έχει τη δική του αρχή λήψης αποφάσεων, ανεξάρτητα από τα μεμονωμένα κράτη μέλη ώστε να ξεπεραστούν οι εθνικές διαιρέσεις και να δημιουργηθεί μια συνεκτική αμυντική δύναμη. Μία από τις αξιοσημείωτες πτυχές του σχεδίου ήταν η συμμετοχή της Δυτικής Γερμανίας στον προτεινόμενο ευρωπαϊκό στρατό. Το σχέδιο αυτό αντιμετώπισε πολιτική αντίθεση, ιδιαίτερα στη Γαλλία, και τελικά απορρίφθηκε από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση στις 30 Αυγούστου του 1954, ημέρα η οποία χαρακτηρίστηκε ως «μαύρη» για την Ευρώπη από τον τότε καγκελάριο της Γερμανίας Κόνραντ Αντενάουερ (VandeVeire, 2016:2). Ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας, το τέλος του πολέμου της Κορέας, η εξασθένιση της Σοβιετικής απειλής λόγω του θανάτου του Στάλιν, σε συνδυασμό με την τολμηρότητα του εγχειρήματος καθώς άγγιζε ευαίσθητες περιοχές εθνικής κυριαρχίας των κρατώ-μελών, εξηγούν εν συντομία την αποτυχία του σχεδίου (Page, 2011), δείχνοντας ότι ένα τόσο φιλόδοξο σχέδιο όπως ο ευρωπαϊκός στρατός θα πρέπει να εξετάζεται μόνο σε συνδυασμό με κρίσιμα θεσμικά ζητήματα. Η αποτυχία της ΕΑΚ να υλοποιηθεί ως υπερεθνική στρατιωτική δύναμη είχε ευρύτερες επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Υπογράμμισε τις προκλήσεις και τις ευαισθησίες γύρω από την ιδέα της ενσωμάτωσης της Δυτικής Γερμανίας σε μια κοινή αμυντική δομή και τόνισε την πολυπλοκότητα της επίτευξης συναίνεσης σε θέματα κυριαρχίας και ασφάλειας. Η συζήτηση γύρω από την αμυντική ολοκλήρωση της Ευρώπης δεν έπαψε ποτέ να υφίσταται, αλλά για πολλά χρόνια δεν αποτελούσε προτεραιότητα

4.6 Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ)

Μετά την απόρριψη της ΕΑΚ, έγιναν προσπάθειες για να διασωθούν ορισμένες πτυχές του προγράμματος αμυντικής ολοκλήρωσης. Τον Οκτώβρη του 1954 ιδρύθηκε η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), μέσω της τροποποιημένης Συνθήκης των Βρυξελλών⁶, ως εναλλακτικό πλαίσιο αμυντικής συνεργασίας (Στεργίου, 2022). Παρόλο που η ίδρυση της ΔΕΕ έδωσε μία προσωρινή λύση κυρίως όσο αφορά τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας, διέφερε σημαντικά από το φιλόδοξο όνειρο του Πλεβέν για δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού (Kayser, 1954). Οι πρωταρχικοί στόχοι της ΔΕΕ ήταν η προώθηση της αμυντικής συνεργασίας, ο συντονισμός του στρατιωτικού

---

⁶ Η Συνθήκη των Βρυξελλών «περί συνεργασίας σε οικονομικά κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα περί συλλογικής άμυνας» είχε υπογραφεί το 1948 από τις τρεις χώρες της Μπενελούξ, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

σχεδιασμού και η συμβολή στη συλλογική άμυνα των κρατών μελών της (Nugent, 2012:63). Αν και η ΔΕΕ δεν δημιούργησε έναν μόνιμο ευρωπαϊκό στρατό, παρείχε μια πλατφόρμα για διαβουλεύσεις για αμυντικά θέματα και διευκόλυνε τις ασκήσεις κοινού σχεδιασμού. Η αποτυχία της ΕΑΚ σε σχέση με την επιτυχία της ΔΕΕ έδειξε ότι οι υπερεθνικές προσεγγίσεις σε ευαίσθητους τομείς όπως η άμυνα δεν ήταν ακόμα αποδεκτές. Από την άλλη το ότι ένα τόσο βιαστικό και φιλόδοξο σχέδιο όπως η ΕΑΚ είχε φτάσει τόσο κοντά στην επικύρωση αποδείκνυε ότι αν οι πρωτοβουλίες του δεν ήταν τόσο ριζοσπαστικές και επικεντρωμένες στην αμυντική ολοκλήρωση όπως του Σούμαν, θα μπορούσε η ΕΑΚ να στεφθεί με επιτυχία(VandeVeire, 2016:2).

4.7 Συνθήκες της Ρώμης

Οι Υπουργοί κρατών απογοητευμένοι από την αποτυχία της ΕΑΚ και πεπεισμένοι πλέον ότι η οικονομική ολοκλήρωση ήταν πολύ πιο πιθανό να επιτευχθεί, ενέκριναν το 1956 την έκθεση της Επιτροπής Σπάακ, η οποία αποτέλεσε την βάση των διαπραγματεύσεων που οδήγησαν το 1957 στις δύο Συνθήκες της Ρώμης από όπου ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) η οποία ήταν και η σημαντικότερη και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ ή Ευρατομ) (Patel, 2019). Αν και η Συνθήκη των Παρισίων αποτελεί την πρώτη ιδρυτική συνθήκη στην ιστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης η ΕΟΚ είχε μεγαλύτερο αντίκτυπο καθώς «μεγάλο μέρος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μετά το 1958 οικοδομήθηκε πάνω στην ευρεία πολιτική βάση που αυτή δημιούργησε» (Nugent, 2012:67).

4.8 Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ)

Τα επόμενα χρόνια σηματοδεύτηκαν από σημαντικές εξελίξεις όχι όμως στον αμυντικό τομέα, ο οποίος μέχρι την δεκαετία του 1980-1990 παρέμεινε μάλλον στάσιμος. Μία πρώτη εξέλιξη αν και όχι ιδιαίτερα ριζοσπαστική, στην οποία αξίζει μία σύντομη αναφορά, καθώς άνοιξε τον δρόμο για την εγκαθίδρυση ενός κοινού μηχανισμού για την διευθέτηση θεμάτων εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, θεωρείται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ), η οποία υπεγράφη στις 28 Φεβρουαρίου 1986 στο Λουξεμβούργο και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987 (Woznicz, 2013). Η ΕΕΠ εκτός του ότι έδωσε μία σημαντική ώθηση στην διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

στο σύνολο της, προσέδωσε στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασίας (ΕΠΣ)⁷, νομική βάση. Επιπλέον σύμφωνα με το άρθρο 30. παρ. 2 α) τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να ενημερώνονται αμοιβαία και να διαβουλεύονται μεταξύ τους πάνω σε κάθε θέμα εξωτερικής πολιτικής που παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον, εις τρόπον ώστε να εξασφαλίσουν ότι η συνδυασμένη τους επιρροή θα ασκείται κατά τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο με το συντονισμό τη σύγκλιση των θέσεών τους και την πραγματοποίηση κοινών δράσεων δρομολογήθηκε ένα κοινό πλαίσιο δράσης μεταξύ των συμβαλλόντων κρατών για θέματα εξωτερικής πολιτικής (Nugent, 2012:102).

5. Επιτυχημένες περιπτώσεις αμυντικής ολοκλήρωσης

5.1 Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη Μάαστριχτ)

Ο ουσιαστικός μετασχηματισμός της ΕΕ όσο αφορά τον τομέα υψηλής πολιτικής δηλαδή των θεμάτων ασφάλειας και άμυνας τοποθετείται κυρίως από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980. Οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην διεθνή σκηνή εκείνη την εποχή έδωσαν μια νέα ορμή στον αμυντικό στίβο δίχως επιστροφή. Καθοριστικό βήμα στην πορεία της αμυντικής αρχιτεκτονικής της ΕΕ, υπήρξε η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) γνωστή και ως Συνθήκη του Μάαστριχτ, με την συγκρότηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) το 1992 (Treaty, 1992:1)

Η κίνηση αυτή αποδίδεται στις παρακάτω εξελίξεις: Πρώτον η κατάρρευση του κομμουνισμού το 1989 στις περιοχές της κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης πίεσε την Ευρωπαϊκή κοινότητα να ενισχυθεί ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις νέες προκλήσεις που αναδύονταν. Δεύτερον δεδομένου ότι η Γερμανία ενοποιήθηκε τον Οκτώβρη του 1990, αυξήθηκαν οι πιθανότητες κυριαρχίας της Γερμανίας στην Κοινότητα. Πολλοί πίστευαν ότι με την προώθηση και εμβάθυνση σε καίριους τομείς, θα εξασφαλιζόνταν μια Ευρωπαϊκή Γερμανία και όχι μια Γερμανική Ευρώπη (Nugent, 2012:104). Τρίτον η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, γέννησε αισθήματα ανασφάλειας και αβεβαιότητας σε σχέση με το μέλλον της Ευρωπαϊκής ηπείρου, γεγονός που αύξησε αυτομάτως την ήδη υπάρχουσα πίεση να ενισχύσει η Ευρώπη τις

---

⁷ Έτσι ονομάζονταν τότε επίσημα η συνεργασία στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, η οποία εφαρμόζονταν ολοένα και περισσότερο από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 αλλά εκτός του πλαισίου των Συνθηκών.

ικανότητές της σε τομείς πολιτικής και θεσμικού πλαισίου. Τελευταίος και ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας που οδήγησε την γέννηση της ΚΕΠΠΑ είναι η λήξη του Ψυχρού πολέμου. Αυτό το τέλος σήμαινε και εξάλειψη των συνθηκών που είχαν παράγει και σχηματίσει σε μεγάλο βαθμό το σκεπτικό, τους τομείς επικέντρωσης και το πλαίσιο της εξωτερικής και της αμυντικής πολιτικής των περισσότερων χωρών της Δυτικής Ευρώπης για περισσότερο από 40 χρόνια (Taylor, 1994). Έτσι μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου προέκυψαν αναπόφευκτα αμφιβολίες σχετικά με την καταλληλότητα και ανθεκτικότητα των ήδη υπαρχόντων συμφωνιών (Nugent, 2012:104). Η ανασφάλεια αυτή και η νέα τάξη πραγμάτων άσκησε σημαντική πίεση στα κράτη της Δυτικής Ευρώπης για την επανεξέταση του τομέα ασφάλειας και άμυνας και την συμπερίληψή του στην πολιτική αντζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ υπογράφηκε επίσημα τον Φεβρουάριο του 1992 και τέθηκε σε ισχύ 1^η Νοεμβρίου του 1993. Στο επίκεντρο της συνθήκης ήταν η δημιουργία ενός νέου οργανισμού, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) (Keane, 2005). Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ καθιερώθηκαν τρεις νέοι πυλώνες: οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας και η συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων (ΔΕΥ) (Christiansen & Kirchner, 2012:687). Ενώ η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν καθιέρωσε ρητά μια αμυντική ένωση, έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), η οποία αργότερα εξελίχθηκε σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ).

Με την συνθήκη του Μάαστριχτ τέθηκαν πιο αυστηρά όρια στο τομέα ασφάλειας και άμυνας. Συγκεκριμένα με βάση το άρθρο I.4 παρ.1 της ΣΕΕ τονίζεται ότι κράτη μέλη της καθορίζουν και εφαρμόζουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας διευκρινίζοντας επιπλέον ότι η κοινή πολιτική θα περιλαμβάνει το σύνολο των θεμάτων που αφορούν την ασφάλεια της Ένωσης συμπεριλαμβανομένης της σταδιακής διαμόρφωσης κοινής αμυντικής πολιτικής η οποία ενδέχεται να οδηγήσει σε κοινή άμυνα (Taylor, 1994). Αν και η συνθήκη δεν όριζε την άμεση αμυντική ένταξη, έθεσε ως στόχο την επίτευξη σταδιακά στενότερης αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Ο πυλώνας αυτός θεωρήθηκε αρκετά σημαντικός γιατί εισήγαγε δύο νέα σημαντικά στοιχεία στην διαδικασία ολοκλήρωσης της Δυτικής Ευρώπης σύμφωνα με τον Nugent (2012:109): «Πρώτον μολονότι η εξωτερική πολιτική

διατήρησε ουσιαστικά τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της, δημιουργήθηκε η δυνατότητα να λαμβάνονται αποφάσεις με ειδική πλειοψηφία έστω και αν επρόκειτο για αποφάσεις σε θέματα ήσσονος σημασίας. Δεύτερον η άμυνα περιλήφθηκε για πρώτη φορά στο πρόγραμμα πολιτικής έστω και αν αυτό έγινε κάπως διστακτικά».

5.2 Petersberg Tasks

Επιπλέον στα πλαίσια της Διάσκεψη Κορυφής της ΕΚ στο Μάαστριχτ στις 10 Δεκεμβρίου 1991 αναπτύχθηκε και ένα σύνολο στρατιωτικών καθηκόντων ανθρωπιστικού και ειρηνευτικού χαρακτήρα, γνωστά ως Petersberg Tasks (Πελεκ, 2014:54). Τα καθήκοντα Petersberg κατέχουν αξιοσημείωτη θέση στην ιστορία της αμυντικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης καθώς παρείχαν τα θεμέλια για τη συμμετοχή της ΕΕ σε επιχειρήσεις ασφάλειας και άμυνας. Βασική ιδέα αποτελούσε η ενίσχυση των ικανοτήτων της ΕΕ ώστε να ανταποκρίνεται και να συμβάλει αποτελεσματικά σε διεθνείς κρίσεις ανθρωπιστικού χαρακτήρα αλλά και σε περίπλοκες συγκρούσεις. Τα καθήκοντα αυτά περιλαμβάναν «κοινές επιχειρήσεις αφοπλισμού, ανθρωπιστικά καθήκοντα και καθήκοντα διάσωσης, καθήκοντα στρατιωτικής παροχής συμβουλών και βοήθειας, καθήκοντα πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης, καθήκοντα μάχιμων δυνάμεων στη διαχείριση κρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της ειρήνης» (Pagani, 1998:738). Οι Υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας των κρατών μελών της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης, υπέγραψαν τα βασικά καθήκοντα της Διακήρυξης Petersberg στις 19 Ιουνίου του 1992 (Aybet, 2004:2).

Η κατανόηση της σημασίας των καθηκόντων Petersberg προϋποθέτει αντίστοιχα την κατανόηση της εποχής που κατασκευάστηκαν. Σε σχέση με την Διακήρυξη του Μάαστριχτ ένα χρόνο πριν, η οποία έδινε βάση στην συνεργασία με το ΝΑΤΟ, στην Διακήρυξη Petersberg δίνονταν έμφαση στην ανάγκη ασφάλειας και σταθερότητας στην Ευρώπη δεδομένου ότι η κατάσταση στην ευρωπαϊκή ήπειρο είχε γίνει πιο περίπλοκη και αβέβαιη σε σχέση ένα χρόνο πριν (Dwan, 2001). Η περίοδος εκείνη χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, έλλειψη σταθερότητας και αλλαγές που οφείλονταν κυρίως στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες ώστε να αναπτύξει η ΕΕ μια ταυτότητα σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας (Keane, 2005). Η διάλυση του Συμφώνου Βαρσοβίας οδήγησε στην ανεξαρτησία των πρώην κρατών μελών, στον πολιτικό και στρατιωτικό μετασχηματισμός τους και στην εμφάνιση νέων χωρών στον χάρτη. Η ριζική αυτή αλλαγή του γεωπολιτικού τοπίου

στην Ευρώπη, γέννησε ανησυχίες σχετικά με την θέση και στάση των νεοσύστατων κυβερνήσεων στο διεθνές περιβάλλον (Pellex, 2014:55). Μέσω των καθηκόντων του Petersberg η Ευρώπη ευελπιστούσε να λειτουργήσει σταθεροποιητικά στα αναδυόμενα ασταθή κράτη του Ανατολικού μπλοκ. Η περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας και οι πόλεμοι που ακολούθησαν μετά την διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, επαλήθευσαν εν μέρει αυτές τις ανησυχίες επιβεβαιώνοντας τους κινδύνους που ελλόχευε το νεοσύστατο γεωπολιτικό περιβάλλον. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας οδήγησε σε βίαιες συγκρούσεις που χαρακτηρίστηκαν από εθνοτικές και εθνικιστικές εντάσεις. Διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων Σέρβων, Κροατών και Βόσνιων, ενεπλάκησαν στις συγκρούσεις, οδηγώντας σε εκτεταμένη βία, εκτοπισμό και φρικαλεότητες (Steinberg, 1992:1).

Τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη έχοντας πλέον σημειώσει μία πρόοδο στον τομέα των εξωτερικών υποθέσεων και της άμυνας και αντιλαμβανόμενα ότι οι εξελίξεις στην Γιουγκοσλαβία απειλούσαν την ευρωπαϊκή ασφάλεια, αισθάνθηκαν ότι όφειλαν και ότι μπορούσαν να εμπλακούν στην περίπλοκη αυτή κατάσταση, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά. Πολλοί υποστηρικτές της ΕΕ με το ξέσπασμα της κρίσης στα Βαλκάνια στις αρχές της δεκαετίας τους 1990 διαλαλούσαν τότε την φράση «η ώρα της Ευρώπης», εννοώντας ότι είχε έρθει πλέον η ώρα της να «λάμψει» και να πρωταγωνιστήσει ως παράγοντας στην διεθνή πολιτική μέσα από την επίλυση του Γιουγκοσλαβικού προβλήματος (Jørgensen, 1995:2). Η ΕΕ συμμετείχε σε προσπάθειες διατήρησης της ειρήνης και διαχείρισης κρίσεων, βάση των καθηκόντων Petersberg. Αν και η ΕΕ ήταν ο μόνος δρώντας που προσέφερε τόσο μεγάλη ανθρωπιστική και χρηματική βοήθεια, αναπτύσσοντας επίσης σημαντικές πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές για να υποστηρίξει την εφαρμογή ειρηνευτικών συμφωνιών, την ανοικοδόμηση και τη δημιουργία σταθερών πολιτικών δομών στην περιοχή, οι εκατομμύρια νεκροί και πρόσφυγες που μετρήθηκαν μέσα στην επόμενη δεκαετία, κατέδειξαν την έκταση της αποτυχίας του ευρωπαϊκού εγχειρήματος στην Γιουγκοσλαβία (Faucompret, 2001).

Η αρχική προσέγγιση της ΕΚ στο Γιουγκοσλαβικό πρόβλημα, ήταν η διατήρηση του Γιουγκοσλαβικού κράτους ως είχε, και όχι η διάλυσή του, καθώς αυτό φοβόταν ότι θα οδηγούσε σε πιο καταστροφικές συνέπειες και σε αύξηση της εθνοτικής βίας και σε

άλλες περιοχές. Όμως η ουδετερότητα της ΕΚ δεν κατάφερε να εμποδίσει την εξάπλωση της σύγκρουσης στην υπόλοιπη περιοχή με την εθνοτική βία τελικά να εξαπλώνεται στην Σλοβενία, την Κροατία και τελικά στην Βοσνία (Rodt & Wolff, 2016). Η ΕΚ προσπάθησε να τερματίσει την βία στην Βοσνία μέσω οικονομικών κυρώσεων και διπλωματίας μέσα από ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις. Παρόλα αυτά η διχογνωμία εντός της ΕΚ ως προς την διαχείριση του θέματος, η επιμονή της σε ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις και η απόρριψη τους από τους Σέρβους οδήγησε σε σύγκρουση πλήρους κλίμακας στην Βοσνία (Jørgensen, 1995:5).

Καθώς η βία και η ανθρωπιστική κρίση στην περιοχή αυξάνονταν η ΕΚ αποφάσισε να αφήσει στην άκρη την διπλωματία και να αναλάβει πιο δραστικά μέσω στρατιωτικών επιχειρήσεων στα πλαίσια των καθηκόντων Petersberg. Η πρώτη επιχείρηση με την ονομασία EUPM πραγματοποιήθηκε στην Βοσνία σε συνεργασία με τον ΟΗΕ, με στόχο να μεταρρυθμίσει και να ενισχύσει τις αστυνομικές αρχές της περιοχής, να υποστηρίξει το αγώνα κατά του οργανωμένου εγκλήματος και να ενισχύσει το σύστημα δικαιοσύνης, ολοκληρώνοντας την παρουσία της 2002 (Mazurek & Smalec, 2013:5). Η εμπλοκή της ΕΕ αποδείχθηκε αρκετά μετριοπαθής έως αποτυχημένη, ειδικά όσο αφορά τον διπλωματικό τομέα, χάνοντας έτσι σταδιακά την δυνατότητα να επηρεάσει καθοριστικά το αποτέλεσμα της σύγκρουσης. Οι Ευρωπαίοι όντας εξαντλημένοι μετά από τέσσερα χρόνια διπλωματίας στην πρώτη γραμμή των εξελίξεων και με την βία να κλιμακώνεται στην Βοσνία τελικά προχώρησαν σε αποχώρηση των στρατευμάτων τους το 1995 και αντικατάστασή τους από αμερικανικά (Jørgensen, 1995:1). Οι ΗΠΑ δεν άργησαν να τερματίσουν τον πόλεμο πετυχαίνοντας το 1995 την ειρηνευτική συμφωνία του Ντέιτον.

Η 2^η αποστολή η οποία ήταν καθαρά στρατιωτική ήταν η Concordia στη Βόρεια Μακεδονία με στόχο την διασφάλιση της σταθερότητας και της ειρήνης στην ΠΓΔΜ και επίσης την εξασφάλιση εφαρμογής της Συμφωνίας Πλαισίου της Οχρδίδας του Αυγούστου του 2001⁸. Διενεργήθηκε στα πλαίσια της συμφωνίας Berlin Plus με την στήριξη του NATO και βελτίωσε σημαντικά την σταθερότητα στην περιοχή (Rodt & Wolff, 2016). Η 3^η επιχείρηση ήταν η EUFOR Althea στα Δυτικά Βαλκάνια, με στόχο την εξασφάλιση τήρησης της ειρηνευτικής συμφωνίας Ντέιτον-Παρίσι του 1995, την

---

⁸ Ήταν μια πολιτική συμφωνία η οποία διευθετούσε τις αυξανόμενες συγκρούσεις μεταξύ Σλάβων της Μακεδονίας και Αλβανών.

βελτίωση της κατάστασης στην Βοσνία, και την στήριξη των τοπικών αρχών σε σειρά καθηκόντων συλλογής πληροφοριών, εκπαίδευσης, εκκαθαρίσεων κλπ. Τέλος η επιχείρηση EUPAT στην ΠΓΔΜ αφορούσε κυρίως την επίβλεψη και καθοδήγηση του προσωπικού της αστυνομίας της ΠΓΔΜ όσο αφορά υπηρεσίες στα σύνορα, στην δημόσια ειρήνη και τάξη στην λογοδοσία, τον εσωτερικό έλεγχο κλπ (Πελεχ, 2014). Η Συμφωνία του Ντέιτον αν ηρέμησε προσωρινά την κατάσταση δεν έδωσε οριστικό τέλος στις συγκρούσεις στα Βαλκάνια καθώς ακολούθησαν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ Αλβανών και Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο μεταξύ 1998-99, όπου για ακόμη μια φορά η επέμβαση του NATO και των ΗΠΑ έδειξαν την στρατιωτική και διπλωματική τους δύναμη σε σχέση με αυτή των ευρωπαϊκών κρατών (Rodt & Wolff, 2016).

Αν και η έκβαση για τους Ευρωπαίους δεν ήταν αυτή που περίμεναν στα Βαλκάνια, προκαλώντας ένα αίσθημα απογοήτευσης ανάμεσα στους υποστηρικτές των Petersberg Tasks, αξιοσημείωτο θεωρείται το γεγονός ότι η ΕΕ κατάφερε να ηγηθεί ως διεθνής διαμεσολαβητική δύναμη για τόσο μεγάλο διάστημα. Διανύοντας μία αρκετά πρόωρη φάση διαμόρφωσης της αμυντικής της πολιτικής, η ΕΕ αποφάσισε να διαχειριστεί ένα αρκετά δύσκολο και απαιτητικό ζήτημα εξωτερικής πολιτικής, δείχνοντας την πρόθεση της να μιλήσει με μια φωνή στα διεθνή ζητήματα (Steinberg, 1992:11). Η εμπλοκή της στο ζήτημα της Γιουγκοσλαβίας αν και χαρακτηρίστηκε από μετριοπάθεια και αναποτελεσματικότητα, αποτέλεσε μία από τις πρώτες προσπάθειες κοινής εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, επιχειρησιακού χαρακτήρα στα πλαίσια των καθηκόντων Petersberg, με στόχο την προώθηση της σταθερότητας, της δημοκρατίας και της συμφιλίωσης στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Οι συγκρούσεις αυτές χρησίμευσαν ως μαθησιακή εμπειρία, διαμορφώνοντας τις επόμενες παρεμβάσεις της ΕΕ σε άλλες περιοχές, όπως η Μέση Ανατολή και η Αφρική (Mathiopoulos & Gyarmati, 1999). Τα διδάγματα από τα Βαλκάνια συνέβαλαν στην ανάπτυξη της συνολικής προσέγγισης της ΕΕ σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας για τα επόμενα χρόνια. Η ανάπτυξη των καθηκόντων του Petersberg δεν σταμάτησε μόνο με τη Διακήρυξη του 1992. Μετά το 1998 τα καθήκοντα πέρασαν μια σειρά από διαδικασίες αφομοίωσης που τα οδήγησαν να γίνουν ο πυρήνας της αμυντικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Pagani, 1998:739).

Την εποχή που σχεδιάστηκαν τα καθήκοντα Petersberg, ο κύριος στόχος ήταν η διατήρηση της ασφάλειας περιοχών που ανήκουν στο NATO και την ΕΕ. Αυτό όμως

γρήγορα άλλαξε. Οι στρατιωτικές αποστολές που ανέλαβε η ΕΕ μέσα στα χρόνια απείχαν από τον αρχικό σχεδιασμό των καθηκόντων του Petersberg, τα οποία εξελίχθηκαν και προσαρμόστηκαν στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, ξεπερνώντας τα ευρωπαϊκά όρια, ώστε να διασωθούν. Τα καθήκοντα Petersberg διαμόρφωσαν την ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δεκαετία του 1990 και τη νέα χιλιετία, συμβάλλοντας στην συγκρότηση μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, ικανής να ενισχύσει την ειρήνη τόσο στην δική της περιοχή όσο και πέρα από τα σύνορά της «σε μέρη όπου η ειρήνη δεν είναι η κανονικότητα αλλά απλώς μια επιλογή για την οποία αξίζει να παλέψεις» (Πελεχ, 2014:58).

5.3 Διακήρυξη Saint Malo

Γενικότερα κορυφαίοι μελετητές θεμάτων ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ, μεταξύ αυτών ο Howorth εντοπίζουν «ότι από το 1998 και μετά έχει σημειωθεί μεγαλύτερη πρόοδος στα ευρωπαϊκά θέματα ασφάλειας και άμυνας σε σχέση με τα προηγούμενα 50 χρόνια, γεγονός που δεν είναι καθόλου τυχαίο» (2001:767). Ιστορικές δυνάμεις και εξωτερικά γεγονότα μεταμόρφωσαν ριζικά την πολιτική ασφάλειας και άμυνας στην Ευρώπη. Χαρακτηριστικά η σύγκρουση στα Βαλκάνια, η έλευση της παγκοσμιοποίησης και οι αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας, οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, οι συζητήσεις στην Ουάσιγκτον για επιμερισμό των βαρών, τα αμερικανικά σχέδια για αναδιοργάνωση των στρατιωτικών τους πόρων προς την Ασία και τον Ειρηνικό, η επίσπευση της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η ανάγκη να διαδραματίσει η ΕΕ σημαντικό ρόλο ως αμυντικός παράγοντας πέρα από οικονομικός, οδήγησαν στην ταχεία ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αμυντικών ζητημάτων σε σύγκριση με την συνήθη πρακτική (Woznicz, 2013).

Όμως αυτό που πυροδότησε την διαμόρφωση μίας νέας πιο δυναμικής και ανεξάρτητης αμυντικής πολιτικής περισσότερο απ'όλα ήταν τα διδάγματα της διπλωματικής αποτυχίας της ΕΚ στην Βοσνία. Η αποτυχία αυτή αν και στην αρχή φαινόταν ως μια μεγάλη οπισθοδρόμηση της ΕΚ στην προσπάθεια ανάπτυξης μιας ευρωπαϊκής κοινότητας ασφάλειας και άμυνας, τελικά αποδείχθηκε «δώρο εξ ουρανού». Πρώτον παρά τις αρχικές διαφωνίες μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών για την διαχείριση της κρίσης στα Βαλκάνια, τελικά υπογραμμίστηκε το κοινό τους όραμα για σταθερότητα στην Ευρώπη. Τα κράτη-μέλη συνειδητοποίησαν ότι μία διαφωνία η

αποτυχία σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας θα μπορούσε να επηρεάσει και να βλάψει την αξιοπιστία της ΕΚ και άλλους τομείς της ευρωπαϊκής πολιτικής όπως η οικονομία (Shearer, 2000:288).

Επιπλέον όσο αφορά την σχέση της ΕΚ με τις ΗΠΑ προέκυψαν τα εξής ζητήματα: α) η διαφωνία εντός του ΝΑΤΟ σχετικά με την επίθεση στη περιοχή της Βοσνίας, υπογράμμισε τις διαφορές στον τρόπο προσέγγισης θεμάτων ασφαλείας μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης και τόνισε το χάσμα μεταξύ των αμερικανικών και ευρωπαϊκών συμφερόντων στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα (Mathiopoulos & Gyarmati, 1999) β) η επικάλυψη των προσπαθειών της ΕΚ από τις ΗΠΑ στις συγκρούσεις στα Βαλκάνια, προκάλεσε στους Ευρωπαίους ένα αίσθημα ανασφάλειας σχετικά με την δέσμευση των ΗΠΑ στην Ευρώπη γ) η συνειδητοποίηση των Ευρωπαίων της απόλυτης εξάρτησής του από τις ΗΠΑ και της στρατιωτικής τους αδυναμίας σε σχέση με των Αμερικανών, πείσμωνσε τους Ευρωπαίους ηγέτες για την επίτευξη μιας πιο αυτόνομης και δυναμικής εξωτερικής πολιτικής, αναζωογονώντας επίσης τις συζητήσεις για την Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας (ESDI) (Shearer, 2000:288).

Αν και εκείνη τη στιγμή το αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής εμπλοκής στην Βοσνία φαινόταν καταστροφικό, μακροπρόθεσμα ενίσχυσε σημαντικά την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Οι Βρετανοί επαναπροσδιόρισαν τον ρόλο τους εντός της ΕΚ και την στάση τους απέναντι σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας της ΕΚ, καθώς αντιλήφθηκαν ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση των διακρατικών απειλών απαιτεί συνεργασία, ενώ αντίστοιχα οι Γάλλοι αύξησαν τις ήδη έντονες επιθυμίες της για στενότερη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών καθώς είδαν την στρατηγική θέση και την ασφάλεια της χώρας τους να απειλείται (Ricketts, 2017:32). Η περίπτωση της Βοσνίας φαίνεται να επιβεβαιώνει την ιδέα ότι «οι κοινές αντιλήψεις εξωτερικών κινδύνων είναι θεμελιώδεις για την ανάπτυξη συλλογικών ταυτοτήτων και κοινοτήτων πολιτικής και ασφάλειας» (Shearer, 2000:288). Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) που προέκυψε το 1998 στην σύνοδο κορυφής μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου στο Saint Malo αποτελεί αποτέλεσμα τέτοιων κοινών αντιλήψεων περί εξωτερικών απειλών.

Η Διακήρυξη στο Saint Malo αφορούσε την κοινή δήλωση του τότε Βρετανού πρωθυπουργού Τόνι Μπλερ και του τότε Γάλλου προέδρου Ζακ Σιράκ, και περιέγραφε τη δέσμευση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας σε μια κοινή Ευρωπαϊκή

Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) (Tsertsvadze, 2017). Τα σημαντικότερα σημεία αυτής της συνόδου ήταν τα εξής: α) Αρχικά η άρση του βέτο που ασκούσε όλα αυτά τα χρόνια το Ηνωμένο Βασίλειο στα θέματα άμυνας της Ευρώπης, εμποδίζοντας την επίτευξη κοινής αμυντικής πολιτικής. Η αλλαγή στάσης αποτυπώθηκε στην ομιλία του πρωθυπουργού της Βρετανίας Τόνι Μπλερ τον Οκτώβρη του 1998 που χαρακτήρισε την μέχρι τότε εξωτερική ασφάλεια και άμυνα της ΕΕ ως «απαράδεκτη», δίνοντας το πράσινο φως για την ενίσχυσή της β) δεύτερον η δήλωση για την ανάγκη ανάδειξης της ΕΕ ως αυτόνομου φορέα στρατιωτικής δράσης στον τομέα ασφάλειας και άμυνας υποστηριζόμενου από αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις ώστε να ανταποκρίνεται σε διεθνείς κρίσεις γ) τέλος τέθηκε η βάση για συμφωνίες συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και του NATO, όπως οι ρυθμίσεις "Berlin Plus", επιτρέποντας στην ΕΕ να χρησιμοποιήσει τους πόρους του NATO για τις επιχειρήσεις της(Mathiopoulos & Gyarmati, 1999:69)

Η Διακήρυξη του St. Malo αποτέλεσε ορόσημο για την ιστορία της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής καθώς αντιπροσώπευε μια αλλαγή στο ευρωπαϊκό παράδειγμα ασφάλειας και άμυνας τονίζοντας τη σημασία της ανάληψης μεγαλύτερης ευθύνης της Ευρώπης για την ασφάλειά της. Τέλος γεγονότα όπως η δήλωση του St Malo επιβεβαιώνουν την αντίληψη ότι η αμυντική ολοκλήρωση προχωράει όταν το επιτρέπει η σύγκλιση συμφερόντων των ισχυρότερων κρατών όπως ήταν η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο όπου μετά την ταύτιση συμφερόντων τους προχώρησαν σε κοινή δήλωση στο St Malo ανοίγοντας τον δρόμο για μια πιο αυτόνομη αμυντική πολιτική της ΕΕ (Page, 2011).

Ένα χρόνο αργότερα στις 4 Ιουνίου του 1999 στην Σύνοδο Κορυφής της Κολωνίας καθιερώθηκε η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) ως αναπόσπαστο μέρος της ΚΕΠΠΑ ενώ καθορίστηκαν γενικές κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές σκιαγράφησαν την πρόθεση της ΕΕ να οικοδομήσει αυτόνομες στρατιωτικές δυνατότητες για τη διαχείριση κρίσεων, την πρόληψη των συγκρούσεων και τη διατήρηση της ειρήνης, σύμφωνα με τις αρχές που ορίστηκαν στην προηγούμενη Διακήρυξη του St. Malo (Πεlex, 2014:55). Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους πραγματοποιήθηκε η σύνοδος κορυφής του Ελσίνκι, όπου ανακοινώθηκε ο «πρωταρχικός στόχος» της ανάπτυξης δυνάμεων ταχείας αντίδρασης 50 έως 60

χιλιάδων στρατιωτών για επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων έως το 2003 (AÇIKMEŞE, 2004).

5.4 Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στην Νέα Υόρκη αποτέλεσαν καθοριστική στιγμή στην παγκόσμια ιστορία, σύμφωνα με τον Heywood (2013:103), αποτέλεσαν «το σημείο στο οποίο η πραγματική φύση της μεταψυχροπολεμικής εποχής αποκαλύφθηκε και σημάδεψε την αρχή μιας εποχής άνευ προηγούμενου παγκόσμιας διαμάχης και αστάθειας». Υπό αυτό το πρίσμα η 11^η Σεπτεμβρίου εγκαινίασε την έναρξη του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Δεδομένου ότι η επίθεση αυτή κατέστησε τις παραδοσιακές αντιλήψεις για την ασφάλεια παρωχημένες το 2003 βρίσκει τους παγκόσμιους ηγέτες να συναντιούνται στην Πράγα, για να συζητήσουν το μετασχηματισμό της διεθνούς προσέγγισης για την ασφάλεια (Gray & Wilson , 2006). Καθώς οι παγκόσμιες απειλές για την ασφάλεια άλλαζαν και εξελίσσονταν δραματικά, το ίδιο απαιτούνταν να αλλάξει και η στρατηγική για την ασφάλεια. (Bannerman, Everts, Grabbe, Grant , & Myrgray, 2001:1). Οι παγκόσμιοι ηγέτες αντιλήφθηκαν περισσότερο από ποτέ ότι σε ένα κόσμο όλο και πιο αλληλεξαρτώμενο, οι περισσότερες απειλές δεν περιορίζονται πλέον στα εθνικά σύνορα αλλά εμπίπτουν στην διεθνή κοινότητα. Η υπόθεση για μια ενωμένη Ευρώπη και μια βελτιωμένη πολιτική ασφάλειας και άμυνας δεν ήταν ποτέ πιο επίκαιρη (Rogers, 2004). Μία Ενωμένη Ευρώπη με κοινή αμυντική πολιτική και ένα αξιόλογο σύμμαχο όπως οι ΗΠΑ, ήταν ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων απειλών.

Στην πραγματικότητα όμως η Ευρώπη δεν κατάφερε τίποτα από τα δύο και αυτό αποτυπώθηκε στην κρίση του Ιράκ το 2003. Ενώ ορισμένα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ισπανίας, υποστήριξαν ενεργά την στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, άλλα, ιδίως η Γερμανία και η Γαλλία, εξέφρασαν έντονη αντίθεση στην εισβολή (Menon, 2004:635). Η αποτυχία των κρατών μελών να αναπτύξουν μία κοινή πολιτική για το ζήτημα της στρατιωτικής επέμβασης στο Ιράκ υπογράμμισε τις διαφορές εντός της ΕΕ για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας και υπονόμωσε τις συμμαχικές σχέσεις με τις ΗΠΑ (Lewis, 2009). Οι αποκλίσεις μεταξύ των κρατών και η παραγκώνιση των αμυντικών δομών εντός της ΕΕ ήταν εμφανής κατά την διάρκεια της

κρίσης με πολλούς να πιστεύουν ότι το τέλος της ΕΠΑΑ ήταν κοντά. Ο Alexander Stubb, πρώην πρωθυπουργός της Φινλανδίας, σχολίασε ότι ποτέ πριν στην ΕΕ δεν σημειώθηκε τόσο μεγάλη διαφωνία όσο αφορά ζητήματα εξωτερικής πολιτικής (Menon, 2004:640)

Η αδιέξοδος στην οποία βρέθηκε η ΕΕ το 2003, που οφείλονταν κυρίως στις διαφωνίες μεταξύ των κρατών σε σχέση με την εισβολή στο Ιράκ, στην στάση της ΕΕ απέναντι στις ΗΠΑ και γενικότερα στο περίπλοκο διεθνές περιβάλλον, ήταν σχεδόν αντίστοιχη με την δεκαετία του 1990, όταν η ΕΕ αποδείχθηκε ανίκανη να αντιδράσει αποτελεσματικά στα Βαλκάνια, γεγονός που γέννησε τελικά την ΕΠΑΑ το 1998 (Becher, 2004:348). Αντίστοιχα και πριν από αυτό η ΕΕ βρίσκονταν σε παρόμοιο αδιέξοδο σε σχέση με την γερμανική ενοποίηση, τον φόβο για κυριαρχία της Γερμανίας στην ΕΕ, την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, που οδήγησαν τελικά στην Συνθήκη του Μάαστριχτ και στην ΚΕΠΠΑ. Όλα αυτά δείχνουν ότι η αποτυχία, οι δυσκολίες, το αδιέξοδο συχνά οδηγούν σε επιτυχίες. Όπως αναφέρει ο Becher (2004:347), «η ευρωπαϊκή ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα αποτυχίας που στη συνέχεια προκάλεσαν πρόοδο προς το καλύτερο». Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία.

Η κρίση στο Ιράκ χρησίμευσε ως καταλύτης για να αναζητήσει η ΕΕ μία κοινή στρατηγική και να προχωρήσει σε συζητήσεις για μία πιο αποτελεσματική και συλλογική ΕΠΑΑ (Keane, 2005). Αυτό επιτεύχθηκε μέσα από Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας η οποία εγκρίθηκε από τους αρχηγούς των κρατών μελών τον Δεκέμβριο του 2003 (Quille, 2004:422). Επρόκειτο για ένα έγγραφο με τίτλο: «Μια ασφαλή Ευρώπη σε έναν καλύτερο κόσμο», στο οποίο υιοθετήθηκε ένα νέος τρόπος αντιμετώπισης προκλήσεων και προβλημάτων, διαφοροποιημένος από τον παραδοσιακή ευρωπαϊκή στρατηγική σκέψη και προσαρμοσμένος στις νέες διεθνείς προκλήσεις που γέννησε η παγκοσμιοποίηση, εντοπίζοντας ως βασικές απειλές την τρομοκρατία, τη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, τις περιφερειακές συγκρούσεις, την κρατική αποτυχία και το οργανωμένο έγκλημα (VandeVeire, 2016:3). Επιπλέον τονίζεται η ανάγκη επέκτασης του χώρου ασφάλειας στην γειτονία της ΕΕ, η επιθυμία της ΕΕ για πολυμερή συνεργασία τόσο εντός όσο και εκτός της Ένωσης και τέλος η ανάγκη διατήρησης και ενίσχυσης των διατλαντικών σχέσεων (Becher, 2004:350).

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας αποτέλεσε ορόσημο στην διαμόρφωση μιας Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), «όχι επειδή παρέχει στρατηγικές οδηγίες για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), αλλά επειδή κατέστησε σαφές για πρώτη φορά πώς η ΕΕ ως κοινότητα αντιλαμβάνεται το περιβάλλον ασφαλείας μέσα στο οποίο αναδύεται, την θέση της μέσα σε αυτό και την ικανότητά της να το επηρεάζει» (Ellner, 2005:223). Με λίγα λόγια οι Ευρωπαίοι συνειδητοποίησαν την ταυτότητά τους στην διεθνή σκηνή και αντιλήφθηκαν ότι πρέπει και μπορούν να χρησιμοποιούν πιο αποτελεσματικά την δύναμή τους για την διασφάλισης της διεθνούς ειρήνης.

5.5 Συνθήκη της Λισαβόνας

Η κρίση στα Βαλκάνια αν και ξέσπασε την δεκαετία του 1990 εξακολουθούσε να βασανίζει την ΕΕ. Η πρώτη σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο σημειώθηκε 1997-1999 που διεξήχθη από τη Σερβία και σημάδεψε την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας. Το ΝΑΤΟ τότε επενέβη βομβαρδίζοντας την Σερβία με στόχο να σταματήσει τις μάχες. Από τότε και στο εξής η κατάσταση στην περιοχή παρέμεινε έκρυθμη υπό την διοίκηση της UNMIK. Το ζήτημα για το καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου τέθηκε ξανά υπό συζήτηση το 2005 μεταξύ μιας άτυπης ομάδας έξι χωρών (ΗΠΑ, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία) και με ειδικό απεσταλμένο των Ηνωμένων Εθνών τον Μάρτι Αχτισάρι (Blockmans & Wessel, 2009). Παρά τις χρόνιες προσπάθειες για διαπραγματεύσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών δεν κατέληξαν σε συμφωνίες, παρόλα αυτά συμφωνήθηκε η αποστολή αποστολής EULEX στα πλαίσια της ΚΠΑΑ της ΕΕ (Trady, 2015). Καθώς όμως η επίλυση του ζητήματος σχετικά με το καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου δεν είχε ακόμα επιλυθεί οι ΗΠΑ και η ΕΕ προχώρησαν σε ψήφισμα για την κήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου στις 17 Φεβρουαρίου 2008. Στο σημείο αυτό συνέβη το παράδοξο. Ενώ περίμενε κανείς η ΕΕ μετά από τόσα χρόνια εμπλοκής και διαπραγματεύσεων για την επίλυση ενός τόσο σημαντικού ζητήματος που απειλεί άμεσα τα σύνορα της, να απαντήσει συνεκτικά, προωθώντας και διευκολύνοντας την διαδικασία επίλυσης του ζητήματος στο Κοσσυφοπέδιο, τα κράτη μέλη τελικά παρουσίασαν διαφορετικές απόψεις. Συγκεκριμένα όλα τα κράτη μέλη αναγνώρισαν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου πλην της Κύπρου, Ελλάδας, Ισπανίας, Ρουμανίας και Σλοβακίας (Cadier, 2011:4).

Αυτό προκάλεσε μεγάλο πρόβλημα στην διαχείριση και τον αποτελεσματικό συντονισμό του ζητήματος στο εσωτερικό της ΕΕ και κατ' επέκταση στην διεθνή της εικόνα. Καθώς η ΕΕ αντιπροσώπευε από την μία την ανεξαρτησία και από την άλλη την ουδετερότητα αδυνατώντας να μιλήσει με μία φωνή στο Κοσσυφοπέδιο (Kastrati & Uhan , 2021:203).

Η αδυναμία της ΕΕ να ασκήσει μια κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας δεν αποτελεί νέα πρόκληση, αλλά όσο η ΕΕ διευρύνεται με την είσοδο νέων κρατών η αδυναμία αυξάνεται. Οι διευρύνσεις της ΕΕ από το 2004 και μετά, με κράτη από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, τη Μάλτα και την Κύπρο δυσκόλεψαν την διαδικασία λήψης αποφάσεων σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας (Nugent, 2012:86), όπως αποδείχθηκε και στην περίπτωση στο Κοσσυφοπέδιο. Η ΕΕ λόγω της νέας της θέσης γεωγραφικά και γεωπολιτικά άρχισε να επικεντρώνεται στην σχέση της με τρίτες χώρες ειδικά με όσες βρίσκονται στα σύνορά της, αναλαμβάνοντας μεγάλο μερίδιο των ευθυνών αυτών των περιοχών. Έπρεπε με κάποιον τρόπο να διασφαλίσει ότι η διεύρυνση δεν θα είχε αντίκτυπο στην εσωτερικής της συνοχής και στην προσπάθεια της να μιλάει με μια φωνή σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής (Shepherd, 2009). Η ΕΕ γνώριζε πως όσο τα κράτη-μέλη εξακολουθούσαν να δρουν αυτόνομα και όχι ως ενιαίος παράγοντας στις διεθνείς υποθέσεις η αξιοπιστία της θα υπονομεύονταν, αντίθετα αν η ΕΕ κατάφερνε να λειτουργήσει συνεκτικά γύρω από σαφείς στόχους θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην διεθνή σκηνή.

Μετά από επιτυχίες, αποτυχίες, που σημείωσαν τα ευρωπαϊκά κράτη, συνειδητοποίησαν ότι οι σύγχρονες προκλήσεις απαιτούν μία συνεκτική και ενωμένη Ευρώπη με κοινό όραμα, αρχές και αξίες. Αυτό σήμαινε επαναπροσδιορισμός πολλών σημαντικών θεσμικών δομών και κανόνων συνεργασίας μεταξύ των κρατών της Ένωσης. Αυτό επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό μέσα από την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας από τα κράτη μέλη της ΕΕ στις 17 Δεκεμβρίου του 2007 όπου τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 2009. Η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτελεί μια σύγχρονη διεθνής συμφωνία που «καθόρισε τα όρια και τις δυνατότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (George-Dorel, 2014) .Το μεγαλύτερο μέρος της Συνθήκης αφορά την τροποποίηση και συμπλήρωση τη Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και τις Συνθήκης περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ) η οποία μετονομάστηκε σε Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) (Nugent,

2012:132)Μεταξύ άλλων η Συνθήκη της Λισαβόνας εισήγαγε σημαντικές θεσμικές αλλαγές στον τομέα της Εξωτερικής Πολιτικής της ΕΕ με σκοπό να διαδραματίσει πολύ πιο ισχυρό και συγκεντρωτικό ηγετικό ρόλο στην διεθνή σκηνή. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στο τομέα ασφάλειας και άμυνας συνοψίζονται ως εξής: Αρχικά δόθηκε προσοχή σε τρεις βασικούς θεσμικούς τομείς, που είναι ο εξορθολογισμός των δομών με στόχο την πιο γρήγορη και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων, η μεγαλύτερη διαφάνεια και δημοκρατική νομιμότητα της δράσης των θεσμικών οργάνων και η ενίσχυση της εξωτερικής δράσης της Ένωσης (George-Dorel, 2014:209). Ακόμη στην συνθήκη συμπεριλήφθηκε η ρήτρα αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής, βάση της οποίας τα κράτη μέλη ήταν αναγκασμένα να συνδράμουν σε περίπτωση που κράτος μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφος του μαζί με την ρήτρα αλληλεγγύης σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης ή φυσικής ανθρωπογενούς καταστροφής και τέθηκαν οι προϋποθέσεις στο πλαίσιο της διαρθρωμένης συνεργασίας (Teixeira, 2012:3)

Επιπλέον θεσπίστηκε μία νέα θέση Υπατου Εκπροσώπου (Υ/Ε) της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, ο οποίος ανέλαβε να αναπτύξει την ΚΕΠΠΑ και να διεξάγει την ΚΕΠΠΑ με βάση τις εντολές του Συμβουλίου, αντικαθιστώντας τις δύο θέσεις του Υπατου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ και του Επιτρόπου Εξωτερικών (Πολιτικών) Σχέσεων (Blockmans & Wessel, 2009). Επιπλέον ο Υπάτος Εκπρόσωπος διέθετε βάση τόσο στο Συμβούλιο ως Πρόεδρος του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, όσο και στην Επιτροπή ως Αντιπρόεδρος της Επιτροπής, με στόχο τον συντονισμό της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας μέσα από την ενίσχυση της συνοχής και της προβολής της εξωτερικής δράσης της ΕΕ (Aggestam & Hedling, 2020).

Τέλος μία ακόμα σημαντική καινοτομία που εισήγαγε η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτέλεσε η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), που φάνηκε να αποτελεί ένα από τα πιο ουσιαστικά όργανα της ΚΠΠΑ (Ursachi, 2012). Η τριπλή ιδιότητα του Υπατου Εκπροσώπου, καθιστούσε την διεκπεραίωση των αρμοδιοτήτων του ιδιαίτερα δύσκολη (Nugent, 2012:138). Το βάρος αυτό ήρθε να επωμιστεί η ΕΥΕΔ, υπό τον Υ/Ε με σκοπό να διαχειρίζεται τις διπλωματικές σχέσεις της ΕΕ με τρίτες χώρες και να ασκεί την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ. Η ίδρυση της ΕΥΕΔ δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες, αυτό έγινε φανερό και από το μεγάλο

εύρος αρμοδιοτήτων που της ανατέθηκε. Πολλοί πίστεψαν ότι η δράση της θα έλυνε επιτέλους τον «γόρδιο δεσμό» μεταξύ των εθνικών επιδιώξεων των κρατών μελών και μίας ενιαίας εξωτερικής πολιτικής εντός της ΕΕ.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας αν και ακολούθησε το μοτίβο όλων των αντίστοιχων Συνθηκών από την ΕΕΠ και μετά, αποτελεί μία ιδιαίζουσα περίπτωση καθώς η διαδικασία προετοιμασίας, διαπραγμάτευσης και τελικά κύρωσης της Συνθήκης, κράτησε αρκετά χρόνια, ξεκινώντας με την δήλωση του Λάακεν το 2001 έως την επικύρωσή της στα τέλη του 2009 και παρόλο που έφτασε κοντά στην αποτυχία τελικά κατάφερε να διασωθεί (Margaras, 2010:1) Τι είναι αυτό που έκανε τα ευρωπαϊκά κράτη να επιμείνουν τόσα χρόνια στην προσπάθεια κύρωσης αυτής της Συνθήκης;

Αρχικά οι παράγοντες που οδήγησαν στην υπογραφή της συνθήκης της Λισαβόνας δεν μπορούν να τοποθετηθούν σε ένα ακριβές χρονολογικό πλαίσιο. Σίγουρα εξωτερικοί παράγοντες, όπως η παγκοσμιοποίηση, οι αλλαγές στο γεωπολιτικό τοπίο, οι αυξανόμενες προκλήσεις για την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της τρομοκρατίας και των συγκρούσεων σε γειτονικές περιοχές, η κλιματική αλλαγή, η ενεργειακή ασφάλεια και η οικονομική αστάθεια, έπαιξαν ρόλο στην ώθηση για θεσμικές μεταρρυθμίσεις (George-Dorel, 2014:209). Η μεγαλύτερη όμως ώθηση φαίνεται να προέρχεται από ενδογενείς παράγοντες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Ellner (2005:224) βάση του μοντέλου του Roy H. Ginsberg για τις τρεις λογικές που οδηγούν σε συνεργασία στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ, «η τρίτη λογική, η αυτοαποκαλούμενη δράση, προκύπτει από εσωτερικές διαδικασίες εντός της ΕΕ ως οργανισμού καθώς και μεταξύ αυτής και των κρατών μελών της. Αντανακλά την αυτοαντίληψη της ΕΕ στον κόσμο και τους στόχους της». Ως εσωτερικές διαδικασίες η αλλιώς ενδογενή αίτια μπορεί να είναι οι διαπραγματεύσεις, η επίλυση προβλημάτων, πολιτικές αποτυχίες ή επιτυχίες, εσωτερικές αντιφάσεις, νέες πολιτικές ιδέες. Στην περίπτωση στο Κοσσυφοπέδιο η ΕΕ παρουσίασε έντονες αντιφάσεις σχετικά με την ανεξαρτησία της περιοχής, γεγονός που υπονόμωσε της αξιοπιστία και της εικόνα της στην διεθνή σκηνή. Η ΕΕ μετά από χρόνια διπλωματικών διαφωνιών, αποτυχημένων στόχων, και κρίσεων είχε πλέον συνειδητοποιήσει ποια ήταν, που ήθελε και μέχρι που μπορούσε να φτάσει. Ο λόγος σύναψης της Συνθήκης της Λισαβόνας θα μπορούσε να εντοπιστεί και στο προοίμιό της: «να ολοκληρωθεί η διαδικασία που ξεκίνησε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και τη Συνθήκη της Νίκαιας με σκοπό την ενίσχυση της

αποτελεσματικότητας και της δημοκρατικής νομιμότητας της Ένωσης και βελτίωση της συνοχής της δράσης του». Οι Blockmans & Wessel(2009:267) υποστηρίζουν ότι «το προοίμιο της Συνθήκης της Λισαβόνας καθιστά σαφές ότι η ενίσχυση του ρόλου της Ένωσης στον κόσμο είναι ένας από τους λόγους για τη σύναψή της» .

5.6 Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCHO)

Μία ακόμη καμπή στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας σηματοδοτήθηκε με την επέμβαση της Ρωσίας στην ανατολική Ουκρανία και τη προσάρτηση της Κριμαίας το 2014. Πριν από την εισβολή για μεγάλο χρονικό διάστημα οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας-ΕΕ χαρακτηρίζονταν από σταθερότητα. Ωστόσο το τοπίο άρχισε να μεταβάλλεται μετά την απόφαση της Ουκρανίας να επιδιώξει στενότερους δεσμούς με την Ευρωπαϊκή Ένωση⁹, με αποκορύφωμα την εκδίωξη του φιλορώσου προέδρου Βίκτορ Γιανουκόβιτς τον Φεβρουάριο του 2014, και την αντικατάστασή του με φιλοευρωπαϊκή αντιπολίτευση. Η Μόσχα έβλεπε τις ενέργειες τη Ευρώπης ως ουσιαστικά μια προσπάθεια να στερεοποιήσει τη δική της «σφαίρα επιρροής» (Christou, 2014). Η προσέγγιση αυτή ερμηνεύτηκε από την Ρωσία ως εχθρική παρέμβαση της ΕΕ, θέτοντας σε κίνδυνο την επιρροή της τελευταίας στην περιοχή. Σε απάντηση, η Ρωσία, υπό τον Πρόεδρο Βλαντιμίρ Πούτιν, εισέβαλε στις 20 Φεβρουαρίου 2014 στην Κριμαία με αποκορύφωμα την επίσημη προσάρτηση της σχεδόν ένα μήνα αργότερα στις 18 Μαρτίου(Averre, 2016:699).

Η κίνηση αυτή αποτέλεσε ένα τεράστιο σοκ στην διεθνή κοινότητα και ιδιαίτερα στην ΕΕ, καθώς ήταν «η πρώτη ρωσική ξένη επέμβαση σε αυτό το μέρος του κόσμου από το 1968 και η πρώτη βίαιη προσάρτηση από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ευρώπη» (Gehring, 2019:5). Οι ανησυχίες αποτυπώθηκαν στις δημόσιες συζητήσεις με αποκορύφωμα την δήλωση του τότε πρωθυπουργού του Ηνωμένου Βασιλείου Ντέιβιντ Κάμερον σε μία σύνοδο κορυφής της ΕΕ, όπου «παρομοίασε το δίλημμα της Δύσης με τον Πούτιν με την περιβόητη συμπεριφορά του Βρετανού πρωθυπουργού, Νέβιλ Τσάμπερλεν, με τον Χίτλερ στο Μόναχο το 1938, όταν ο αγγλογαλλικός κατευνασμός

---

⁹ Μαζί με την επακόλουθη έναρξη της πρωτοβουλίας της ΕΕ για την Ανατολική Εταιρική Σχέση (ΑΕΣ), η προσφορά των Βρυξελλών το 2008 στο Κίεβο για μια Συμφωνία Σύνδεσης και την Βαθύ Συνολική Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (DCFTA), η οποία υποσχέθηκε να δεσμεύσει την Ουκρανία πιο στενά στο εμπορικό μοντέλο της ΕΕ που βασίζεται σε κανόνες και την προώθηση της πολιτικής συνεργασίας και της συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας, προκάλεσε νέες ανησυχίες στη Ρωσία σχετικά με την υπονόμηση της ΕΕ των συμφερόντων της και των σχεδίων ολοκλήρωσης στον μετασοβιετικό χώρο (Gretskiy, Treshchenkov, & Golubev, 2014)

ενθάρρυνε τον ηγέτη των Ναζί να εισβάλει στην Πολωνία τον επόμενο χρόνο, πυροδοτώντας τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο» (Traynor & MacAskill, 2014). Η Ρωσία εκλήφθηκε από τους Δυτικούς ως ένας «ρεβιζιονιστικός απρόβλεπτος παίκτης που δεν σέβεται και δεν τηρεί το διεθνές δίκαιο, κατεχόμενη από ένα αυτοκρατορικό όραμα και μία έχθρα απέναντι στις αρχές και τις αξίες του Δυτικού κόσμου» (Heisbourg, 2015:34). Οι επιθετικές και επεκτατικές πολιτικές της Ρωσίας, που έθεσαν σε κίνδυνο την ενότητα και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας και κατ' επέκταση την ίδια την ΕΕ, καταγγέλθηκαν σκληρά από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η παρέμβαση της Ρωσίας είχε ως αποτέλεσμα μια δραστική αλλαγή στη ευρωπαϊκή ταυτότητα, αμφισβητώντας πολλές από τις αρχές βάσει των οποίων έχει εδραιωθεί η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση ασφάλειας και άμυνας μέχρι πρότινος.

Την ήδη τεταμένη κατάσταση την οποία αντιμετώπιζε η ΕΕ ήρθαν να εντείνουν το 2016 δύο σημαντικές εξελίξεις που αξίζουν μία σύντομη αναφορά. Αρχικά το δημοψήφισμα της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου με ποσοστό 51,9% να ψηφίζει υπέρ της «Αποχώρησης» και 48,1% να ψηφίζει υπέρ της «Παραμονής» (Vasilopoulou, 2016). Αν και περίμενε κανείς η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου να λειτουργήσει ως ανασταλτικός παράγοντας για την ΚΠΑΑ, τελικά η απουσία του επέτρεψε την ενίσχυση της ΚΠΑΑ¹⁰ οδηγώντας σε βαθύτερη συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Γαλλίας στον αμυντικό τομέα (Zieliński, 2018:1630). Η δεύτερη εξέλιξη ήταν η νίκη του Ντόναλντ Τραμπ στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές, που ενίσχυσε την ανασφάλεια για τις ευρωατλαντικές σχέσεις. Η ανασφάλεια αυτή ενισχύθηκε καθώς μέχρι πρότινος, οι ευρωατλαντικές σχέσεις αποτελούσαν εγγενές μέρος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένου και του ΝΑΤΟ, γεγονός που άλλαξε με την εκλογή του Τραμπ, ο οποίος κατά την διάρκεια των προεκλογικών του δηλώσεων χαρακτήριζε το ΝΑΤΟ «απαρχαιωμένο» παροτρύνοντας τις ελίτ της Ευρώπης να αυξήσουν τις αμυντικές τους δαπάνες και να αναπτύξουν τις δικές τους αμυντικές ικανότητες (Asaturon & Martynov, 2020). Η νέα αυτή προσέγγιση των Αμερικανών αντί να τρομάξει την ΕΕ φαίνεται πως την κινητοποίησε να αναπτύξει μία πιο ολοκληρωμένη αυτόνομη αμυντική πολιτική. Η ΕΕ φαίνεται να επιβεβαιώνει την άποψη των Giles & Evans (1985), οι οποίοι υποστήριξαν ότι «οι εξωτερικές απειλές

---

¹⁰ Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριζε την ανάπτυξη του αμυντικού τομέα στα πλαίσια όμως του ΝΑΤΟ. Δεν συμφωνούσε σε μία αυτόνομη αμυντική πολιτική. Με την αποχώρησή του πλέον δεν υπήρχε κράτος να εμποδίζει την αμυντική ολοκλήρωση.

μπορούν να είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της ταυτότητας της ομάδας και να ενθαρρύνουν την υποστήριξη για κοινή λήψη αποφάσεων». Την άποψη αυτή ενισχύει και ο Gehring, (2019:5) όπου μέσα από την έρευνα του καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι «ένα σοκ μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή ταυτότητας¹¹ που μπορεί να έχει ουσιαστικό αντίκτυπο στην πραγματική πιθανότητα εφαρμογής κοινών πολιτικών».

Πράγματι κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι η αμυντική ταυτότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης επαναπροσδιορίστηκε και ενισχύθηκε σημαντικά ως αποτέλεσμα της εξωτερικής στρατιωτικής απειλής που παρουσίασε η Ρωσία. Ενώ αντίστοιχα οι περιπτώσεις της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου και αλλαγής στάσης του Ντόναλντ Τραμπ αν και δεν αποτελούσαν κάποιου είδους εξωτερική απειλή, θα μπορούσαν να αποδυναμώσουν την ΚΠΑΑ, παρόλα αυτά η ΕΕ μετέτρεψε αυτά τα εμπόδια σε ευκαιρία για μια στενότερη και πιο αυτόνομη αμυντική πολιτική ενισχύοντας σημαντικά την ΚΠΑΑ.

Η άτυπη σύνοδος κορυφής των ηγετών της ΕΕ στη Μπρατισλάβα στις 16 Σεπτεμβρίου του 2016 αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα ενίσχυσης της ΚΠΑΑ. Τα κράτη μέλη ενέκριναν ένα σχέδιο σύμφωνα με το οποίο μέσα στους επόμενους μήνες η ΕΕ, μεταξύ άλλων, θα στόχευε στην ενίσχυση της συνεργασίας της ΕΕ στον τομέα της εξωτερικής ασφάλειας και άμυνας (Zieliński, 2018:1630). Το σχέδιο αυτό βασισμένο στην Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ¹² εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2016, καταλήγοντας στις παρακάτω πρωτοβουλίες: Στρατιωτική Ικανότητα Σχεδιασμού και Διεξαγωγής (MPCC), Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (ETA), Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα (CARD), Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO), κ.α. (Biscop, 2018). Αυτά τα μέτρα, ενσωμάτωσαν τη συλλογική αποφασιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να τροποποιήσει και να

---

¹¹ Η ταυτότητα σύμφωνα με τον Gehring(2019) ορίζεται ως η αντιληπτή ομοιογένεια στις προτιμήσεις και τις αξίες μεταξύ ενός ατόμου και μιας ομάδας, η ταυτότητα βασίζεται σε αντικειμενικά χαρακτηριστικά –όπως εθνότητα, τοπική καταγωγή, μητρική γλώσσα και πολιτισμικές πτυχές– αλλά ο βαθμός στον οποίο τα άτομα ταυτίζονται με μια ομάδα εξαρτάται από τη βαρύτητα που αποδίδουν στα χαρακτηριστικά που μοιράζονται με άλλα μέλη της ομάδας σε σύγκριση με αυτά που διαφέρουν.

¹² Η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ που ανακοινώθηκε τον Ιούνιο του 2016 από τη Federica Mogherini, την τότε ύπατη εκπρόσωπο/αντιπρόεδρο (HR/VP) της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο να ανταποκριθεί στο μεταβαλλόμενο διεθνές τοπίο ασφάλειας αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα ενίσχυσης της ΚΠΑΑ(Apostolopoulos, 2023).

βελτιώσει τις δομές άμυνας και ασφάλειας ως απάντηση σε δυναμικές και ποικίλες απειλές που προέκυπταν.

Η πιο εμβληματική από αυτές τις πρωτοβουλίες και το πιο επίκαιρο παράδειγμα διαφοροποιημένης ολοκλήρωσης εντός της ΕΕ στον τομέα της άμυνας είναι η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO). Για πολλά χρόνια «η πρόοδος στην ΚΠΑΑ ήταν δυσκίνητη» αλλά αυτό άλλαξε μετά κάποιες προκαταρκτικές εργασίες το 2016 και το 2017, όταν 25¹³ κράτη μέλη ενημέρωσαν το Συμβούλιο και την Ύπατη Εκπρόσωπο στις 13 Νοεμβρίου 2017, για την επιθυμία τους να ξεκινήσουν την PESCO (Wolfstädter & Kreilinger, 2017:12). Αξιοσημείωτο θεωρείται ότι τα κράτη μέλη ανέλαβαν μόνα τους την πρωτοβουλία να ενισχύσουν την αμυντική τους ικανότητα μέσω της PESCO χωρίς καμία παρότρυνση από τις ΗΠΑ, το NATO ή την ΕΕ ¹⁴, επιβεβαιώνοντας την παραπάνω ανάλυση σύμφωνα με την οποία οι εξωτερικές απειλές και οι κοινοί εχθροί αποτελούν παράγοντα ένωσης και στενότερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Σύμφωνα με τον επίσημο ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Ο στόχος της PESCO, που θεσπίστηκε με το άρθρο 42 παράγραφος 6 και το άρθρο 46 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και το [πρωτόκολλο αριθ. 10](#), είναι να επιτύχουν από κοινού τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη ένα συνεκτικό πλήρες φάσμα αμυντικών δυνατοτήτων που έχουν στη διάθεσή τους για εθνικές και πολυεθνικές (ΕΕ, NATO, Ηνωμένα Έθνη κ.λπ.) αποστολές και επιχειρήσεις. Η PESCO συστάθηκε επίσημα το 2017 με απόφαση του Συμβουλίου (ΚΕΠΠΑ) 2017/2315».

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της PESCO είναι ότι βασίζεται στην εθελοντική συμμετοχή, που σημαίνει ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να επιλέξουν εάν θα συμμετάσχουν ή όχι σε συγκεκριμένα έργα της PESCO χωρίς να επηρεάζεται η εθνική τους κυριαρχία, καθώς λαμβάνεται υπόψη ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των πολιτικών ασφάλειας και άμυνας που ακολουθούν (France, Major , & Sartori, 2017). Η ΕΕ τοποθετεί στο τραπέζι των αμυντικών συζητήσεων την εθνική κυριαρχία, που αποτελεί

---

¹³ Τα κράτη-μέλη που δεν υπέγραψαν τότε ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο συζητούσε την έξοδο του από την ΕΕ βάσει του άρθρου 50 ΣΕΕ, η Δανία, η οποία έχει δικαίωμα εξαίρεσης από την ΚΠΑΑ, και η Μάλτα,

¹⁴ Κατά τη διάρκεια διμερούς συνόδου κορυφής στις 13 Ιουλίου 2017, η Γαλλία και η Γερμανία πρωτοστάτησαν παρουσιάζοντας ένα ολοκληρωμένο σχέδιο που έχει την υποστήριξη της Ιταλίας και της Ισπανίας. Η πρόταση και όλες οι αναθεωρήσεις της στάλθηκαν επίσης για συνυπογραφή από το Βέλγιο, την Εσθονία, τη Φινλανδία και τις Κάτω Χώρες.5 Οι ιδέες των δύο ηγετικών κρατών (Γαλλία-Γερμανία) έγιναν αποδεκτές σε χρόνο ρεκόρ. Η γαλλογερμανική σύνοδος κορυφής και η απόφαση του Συμβουλίου λήφθηκαν σε λιγότερο από μισό χρόνο (Biscop, 2018)

έναν πολύ σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης αμυντικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της ΕΕ. Αν και αυτό με μία πρώτη ματιά φαίνεται ένα αρκετά διακυβερνητικό χαρακτηριστικό το οποίο δύναται να εμποδίσει την βαθύτερη αμυντική ολοκλήρωση στην πραγματικότητα «θέτει τις βάσεις για ρεαλιστικές προσδοκίες σχετικά με το πόσο ολοκληρωμένη μπορεί να είναι μια στάση συλλογικής άμυνας» (Apostolopoulos, 2023:21). Το σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς φαίνεται πως η ΕΕ αναγνωρίζει ότι το μοντέλο «one size fits all» δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην πορεία προς τη αμυντική ολοκλήρωση η οποία απαιτεί κατανόηση, προσαρμοστικότητα και ειλικρινή σεβασμό προς την εθνική κυριαρχία.

Αν και η συμμετοχή στην PESCO είναι εθελοντική τα κράτη μέλη που επιλέγουν να συμμετάσχουν δεσμεύονται σε κάποιες δεσμεύσεις όπως είναι η αύξηση των αμυντικών προϋπολογισμών, των επενδύσεων στην έρευνα και ανάπτυξη και της ενίσχυσης των στρατιωτικών δυνατοτήτων (Biscop, 2018:162). Επιπλέον η PESCO συνεργάζεται με τον μηχανισμό Συντονισμένης Ετήσιας Επισκόπησης για την Άμυνα (CARD) ώστε να παρακολουθεί την εφαρμογή των δεσμεύσεων για τις αμυντικές δαπάνες και την ανάπτυξη ικανοτήτων των κρατών μελών, αφήνοντας ανοιχτό να ενδεχόμενο απομάκρυνσης από την PESCO ορισμένων κρατών που δεν ανταποκρίθηκαν ικανοποιητικά σε αυτές τις δεσμεύσεις (Marrone, 2017:2). Αυτό ως μέτρο είχε ως στόχο να πιέσει τα κράτη ώστε να τηρήσουν αυτές τις δεσμεύσεις υπό τον φόβο μη μείνουν εκτός του πλαισίου συνεργασίας.

Η PESCO διευκολύνει την ανάπτυξη κοινών αμυντικών έργων και πρωτοβουλιών μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών μελών. Αυτά τα έργα μπορούν να περιλαμβάνουν την ανάπτυξη και απόκτηση στρατιωτικών δυνατοτήτων, κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και άλλες συλλογικές προσπάθειες. Με βάση την Απόφαση του Συμβουλίου (ΚΕΠΠΑ) 2017/2315 της 11^{ης} Δεκεμβρίου της θέσπισης μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας (PESCO) «τα συμμετέχοντα κράτη μέλη που συμμετέχουν σε ένα έργο συμφωνούν μεταξύ τους τις ρυθμίσεις και το εύρος της συνεργασίας τους και τη διαχείριση του εν λόγω έργου». (France, Major , & Sartori, 2017). Αυτό σημαίνει ότι κάθε κράτος που συμμετέχει σε κάποιο έργο, έχει τη δυνατότητα να διαπραγματεύεται, να διαμορφώνει και να προσδιορίζει τις ιδιαιτερότητες της συμμετοχής και της συνεισφοράς του (Apostolopoulos, 2023:20). Αυτό εγγυάται ότι, ακόμη και στο

πλαίσιο προσπάθειας μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, λαμβάνεται υπόψη η κυριαρχία των κρατών μελών και των συμφερόντων τους.

Επιπλέον το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (ETA), που ιδρύθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2016, είναι ένα ακόμη πρόγραμμα της ΕΕ που σχετίζεται με την PESCO. Προορίστηκε να παράσχει χρηματοδότηση για στρατιωτική έρευνα (90 εκατομμύρια ευρώ το 2017-2019 και 500 εκατομμύρια ετησίως μετά το 2020) καθώς και συγχρηματοδότηση για ανάπτυξη και απόκτηση ικανοτήτων (500 εκατομμύρια ευρώ το 2019-2020 και έως 1 δισεκατομμύριο ετησίως μετά το 2020) (Marrone, 2017:3). Επιπλέον αποφασίστηκαν υπέρογκες συγχρηματοδοτήσεις για δαπάνες έργων ανάπτυξης εντός και εκτός της PESCO αλλά και για κοινά προγράμματα. Είναι αυτονόητο ότι τέτοια ποσά παρακινούν τα κράτη-μέλη ώστε να συμμετάσχουν σε συνεργατικά έργα στα πλαίσια της PESCO καθώς επιθυμούν να λάβουν τέτοιες χρηματοδοτήσεις.

Τέλος η PESCO εμπλέκει ενεργά στις διαδικασίες και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ με διάφορους τρόπους. Ο Αντιπρόεδρος της Επιτροπής και ο Ύπατος Εκπρόσωπος για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας συνεργάζονται στενά καθώς είναι υπεύθυνοι μεταξύ άλλων για τη διαχείριση της αξιολόγησης των αποτελεσμάτων CARD, ενώ ουσιαστική λειτουργία ασκεί και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) (Tardy, 2018). Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες φαίνεται να «αντιπροσωπεύουν μια νέα και σημαντική οδό για αυξημένη αμυντική συνεργασία και ολοκλήρωση, προς μια πραγματική μορφή ευρωπαϊκής άμυνας» (Marrone, 2017:3).

6. Συζήτηση

Από την έρευνα προκύπτει ότι οι παράγοντες που ωθούν τα ευρωπαϊκά κράτη σε στενότερη αμυντική συνεργασία είναι: α) είτε εξωτερικές πιέσεις (κρίσεις, πόλεμοι, διεθνείς συστημικές αλλαγές) που επηρεάζουν την αντίληψη της απειλής των ανθρώπων η οποία, με τη σειρά της, μπορεί να αυξήσει το επίπεδο διεθνούς συνεργασίας που προτιμούν β) είτε αποτυχίες της ΕΕ σε εξωτερικές υποθέσεις που οδήγησαν μακροπρόθεσμα σε επαναπροσδιορισμό, αναστοχασμό και ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητάς.

Συγκεκριμένα η Συνθήκη του Μάαστριχτ προκύπτει ως αποτέλεσμα των ανασφαλειών της Ευρώπης σε σχέση με την νέα τάξη πραγμάτων που διαμορφώθηκε μετά το τέλος

του Ψυχρού Πολέμου. Αυτή η αβεβαιότητα, το καινούριο έναντι του παλιού προκάλεσε ανασφάλεια στα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία αντιλήφθηκαν, ότι η αντιμετώπιση του νέου κόσμου και των πολύπλευρων απειλών που θα ανέκυπταν απαιτούσε βαθύτερη συνεργασία σε θέματα ασφάλεια και άμυνας. Τα καθήκοντα Petersberg προέκυψαν επίσης ως μέσο πρόληψης και διαχείρισης μιας εξωτερικής απειλής που ήταν η κρίση στα Βαλκάνια, η οποία απειλούσε άμεσα την σταθερότητα στην ευρωπαϊκή γειτονιά. Αν και η εμπλοκή της ΕΚ στην κρίση στα Βαλκάνια και συγκεκριμένα στην Βοσνία χαρακτηρίστηκε από αναποτελεσματικότητα, τελικά λειτούργησε ως μαθησιακή εμπειρία για την ΕΚ και οδήγησε τα ευρωπαϊκά κράτη να αντιληφθούν την ταυτότητά τους και την ανάγκη για μια αυτόνομη εξωτερική πολιτική προχωρώντας στην Διακήρυξη του Saint Malo και την δημιουργία της ΕΠΑΑ. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας μεταφράζεται ως αποτέλεσμα της κρίσης στο Ιράκ και της αδυναμίας των ευρωπαϊκών κρατών να αντιδράσουν ενιαία. Η διπλωματική αυτή αποτυχία ώθησε τα ευρωπαϊκά κράτη σε αναζήτηση πιο αποτελεσματικών πολιτικών. Η Συνθήκη της Λισαβόνας και η γέννηση της ΚΠΑΑ θεωρείται αποτέλεσμα εσωτερικών συζητήσεων και διεργασιών εντός της ΕΕ, μετά την υποβάθμιση της διεθνούς της εικόνα κατά την αποτυχημένη διαχείριση της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο. Τέλος η PESCO συγκροτήθηκε ως προσπάθεια ενίσχυσης της ευρωπαϊκής άμυνας για την αντιμετώπισης της νέας ρωσικής απειλής.

Προκύπτει ότι η ιστορία της ευρωπαϊκής αμυντικής ολοκλήρωσης συνδέεται περισσότερο με εξωτερικές απειλές, αποτυχίες διαχείρισης κρίσεων, ανεπιτυχείς διαπραγματεύσεις, τις οποίες τις περισσότερες φορές η ΕΕ μετέτρεπε σε επιτυχίες και πρόοδο προς μια βαθύτερη αμυντική συνεργασία. Αν και φαίνεται οξύμωρο η άμυνα της ΕΕ φαίνεται πως γεννιέται από τις στάχτες της καθώς σε κάθε απειλή ή αποτυχία η ΕΕ βλέπει μία ευκαιρία για αμυντική ολοκλήρωση. Συνεπώς θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως η ευρωπαϊκή άμυνα βρίσκεται σε μία συνεχή διαδικασία αναστοχασμού, επαναπροσδιορισμού και επαναξιολόγησης της λειτουργίας, των δομών και των αρχών της που εντείνεται κυρίως σε περιόδους που αισθάνεται ότι απειλείται ή έχει αποτύχει. Όλες αυτές οι προετοιμασίες της ΕΕ και η περαιτέρω ανάπτυξη των στρατηγικών μπορούν να ερμηνευθούν ότι προχωρούν σταδιακά προς την ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση (Leroniemi, 2022).

7. Συμπεράσματα

Μέσα στις αντιξοότητες και την παγκόσμια αβεβαιότητα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιδείξει την ανθεκτικότητά της και την δυνατότητά της να μετασχηματίζεται. Αυτή η έρευνα μελέτησε την περίπλοκη σχέση μεταξύ κρίσης και ευκαιρίας, δίνοντας βάση στο πως η ΕΕ αξιοποιεί στιγμές εξωτερικών απειλών ή διπλωματικών αποτυχιών για να προωθήσει την αμυντική της ολοκλήρωση. Συγκεκριμένα εξετάστηκαν έξι από τα σημαντικότερα παραδείγματα αμυντικής ολοκλήρωσης που έχει επιτύχει η ΕΕ, όπως είναι η Συνθήκη του Μάαστριχτ, τα καθήκοντα Petersberg, η Διακήρυξη του Saint Malo, Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας, η Συνθήκη της Λισαβόνας και η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO).

Από την μελέτη προκύπτει ότι οι περιπτώσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ, των καθηκόντων Petersberg και της PESCO συμφωνούν με την υπόθεση της εξωτερικής απειλής «σύμφωνα με την οποία η απειλή από έξω από μια δεδομένη ομάδα αυξάνει την ενότητα και τη συνεργασία εντός αυτής της ομάδας». Ενώ οι περιπτώσεις της Διακήρυξης του Saint Malo, της Στρατηγικής Ασφάλειας για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης της Λισαβόνας κατατάσσονται στην δεύτερη κατηγορία και προκύπτουν ως αποτελέσματα αποτυχημένων αμυντικών πολιτικών, η διαπραγματεύσεων της ΕΕ, που ώθησαν την ΕΕ να αναστοχαστεί και να επαναπροσδιοριστεί ενισχύοντας τελικά την αμυντική της ταυτότητα.

Κατά την διάρκεια αυτής της μελέτης γίναμε μάρτυρες, τόσο των δυσκολιών που αντιμετώπισε η ΕΕ, όσο και των ελιγμών και επιτυχιών που τελικά κατάφερε, οικοδομώντας μια πιο ολοκληρωμένη αμυντική αρχιτεκτονική. Η ΕΕ φαίνεται να αντιπροσωπεύει το αφήγημα «αν δεν αποτύχεις, δεν θα πετύχεις». Παρόλα αυτά οι ευρωπαίοι ηγέτες θα πρέπει να λάβουν υπόψη, ότι οι σύγχρονες διεθνικές απειλές δεν αφήνουν περιθώρια για πρόσθετα λάθη και αποτυχίες. Η Ρωσική απειλή, οι συγκρούσεις στην Μέση Ανατολή, ο τουρκικός αναθεωρητισμός, η τρομοκρατία, η όλο και πιο απόμακρη Αμερική, η μεταναστευτική και ανθρωπιστική κρίση συνθέτουν ένα περίπλοκο διεθνές τοπίο ασφάλειας που η αποτελεσματική του διαχείριση απαιτεί συλλογικότητα. Κοιτάζοντας το μέλλον αποτελεί επιτακτική ανάγκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση να αξιοποιήσει τις δυναμικές και τα διδάγματα που απέκτησε μέσα από αυτές τις εμπειρίες. Ο δρόμος προς την αμυντική ολοκλήρωση δεν είναι εύκολος, όμως η ΕΕ έχει δείξει την ικανότητά της να αντιμετωπίζει και να αξιοποιεί τις

προκλήσεις προς το καλύτερο θέτοντας ανθεκτικά θεμέλια για να αντέχει σε εξωτερικές απειλές. Συμπερασματικά η πορεία που έχει καταγράψει μέχρι τώρα η ΕΕ στον τομέα ασφάλεια και άμυνας δεν αποτελεί απλώς μία απάντηση σε κρίσεις ή απειλές, αλλά είναι επίσης μία στρατηγική επιλογή, μία αναγνώριση ότι στην ενότητα βρίσκεται η δύναμη.

Η έρευνα αυτή συμβάλλει σημαντικά τόσο στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία όσο και στη πολιτική, προσφέροντας μία ανάλυση της περίπλοκης σχέσης μεταξύ κρίσεων και ευκαιριών κατά την διαμόρφωση της αμυντικής ολοκλήρωσης. Επιπλέον μελετάται το ιστορικό πλαίσιο κρίσεων και απειλών που αντιμετωπίζει κατά καιρούς η ΕΕ, εξετάζοντας πως αυτές οι κρίσεις χρησίμευσαν ως καταλυτές για την προώθηση στενότερης αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών. Το αναλυτικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα, όπως αντίστοιχα προσφέρει πολύτιμες γνώσεις για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που ενδιαφέρονται να οικοδομήσουν μία πιο ολοκληρωμένη και ανθεκτική ευρωπαϊκή άμυνα. Μέσω των αποτελεσμάτων μου η έρευνα συνεισφέρει τόσο στη θεωρία όσο και στις πρακτικές εκτιμήσεις, ως μια επίκαιρη πηγή για μελετητές, επαγγελματίες και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που εμπλέκονται στην ευρωπαϊκή πολιτική και στην διαδικασία διαμόρφωσης της αμυντικής αρχιτεκτονικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

8.Βιβλιογραφία

Abbasi, N. M. (2001). Evolving a Common European defence: Challenges to the EU. *Strategic Studies*, 21(2), 77-113.

Aggestam, L., & Hedling, E. (2020). Leaderisation in foreign policy: performing the role of EU High Representative. *European security*, 29(3), 301-319.

Allen, J. S., & Wala, M. (1993). The Marshall Plan. *Political Affairs*.

Apostolopoulos, S. (2023). EUROPE'S QUEST FOR STRATEGIC AUTONOMY-A Liberal Intergovernmentalism Approach to the Initiatives of the CSDP introduced amidst the Russian Invasions of Ukraine (2014 and 2022)

Asaturov, S., & Martynov, A. (2020). Analysis of relationship between the European Union and the United States in the period the presidency of Donald Trump (2017-2020). *EUREKA: Social and Humanities*, (6), 35-39.

Averre, D. (2016). The Ukraine conflict: Russia's challenge to European security governance. *Europe-Asia Studies*, 68(4), 699-725.

Aybet, G. (2004). ESDP and new security challenges: how the Petersberg tasks have come a long way. *Turkish Policy Quarterly*, 3(2), 147-158.

AÇIKMEŞE, S. A. (2004). The Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 9(1), 119-147

Bannerman, E., Everts, S., Grabbe, H., Grant, C., & Murray, A. (2001). *Europe after September 11th*. CER.

Becher, K. (2004). Has-been, wannabe, or leader: Europe's role in the world after the 2003 European Security Strategy. *European Security*, 13(4), 345-359

Bergmann, J., & Niemann, A. (2013, September). Theories of European integration and their contribution to the study of European foreign policy. In *8th Pan-European*

Biscop, S. (2018). European defence: Give PESCO a chance. *Survival*, 60(3), 161-180

Blockmans, S., & Wessel, R. A. (2009). The European Union and crisis management: will the Lisbon Treaty make the EU more effective ?. *Journal of Conflict & Security Law*, 14(2), 265-308.

Cadier, D. (2011). EU mission in Kosovo (EULEX): constructing ambiguity or constructive disunity ?. *Transatlantic security paper*, 3(5)

Christiansen, T., Duke, S., & Kirchner, E. (2012). Understanding and assessing the Maastricht Treaty. *Journal of European Integration*, 34(7), 685-698

Christou, G. (2014). European Union security logics to the east: the European Neighbourhood Policy and the Eastern Partnership. In *European Security Governance* (pp. 77-94). Routledge

Churchill, W. (1946). Winston Churchill's speech [on a Council of Europe]. Zurich, 19 September 1946

- Crowe, B. (2003). A common European foreign policy after Iraq?. *International Affairs*, 79(3), 533-546
- Dedman, M. (Ed.). (2009). *The Origins & Development of the European Union 1945-2008: A History of European Integration*. Routledge
- Dwan, R. (2001). Jean Monnet and the European defence community, 1950-54. *Cold War History*, 1(3), 141-160.
- Faucompret, E. (2001). The dismemberment of Yugoslavia and the European Union.
- France De, O., Major, C., & Sartori, P. (2017). How to make PeSCo a success. *Ares (Armament Industry European Research), Group Policy Papers*, (21).
- Gehring, K. (2022). Can external threats foster a European Union identity? Evidence from Russia's invasion of Ukraine. *The Economic Journal*, 132(644), 1489-1516.
- George-Dorel, P. (2014). Lisbon Treaty-origins and expectations. *Constanta Maritime University Annals*, 21(1), 207-210.
- Gray, J. M., & Wilson, M. A. (2006). Understanding the 'War on Terrorism': responses to 11 September 2001. *Journal of Peace Research*, 43(1), 23-36.
- Griffiths, R. T. (1994). Europe's First Constitution: The European Political Community, 1952–1954. In *The Construction of Europe: Essays in Honour of Emile Noël* (pp. 19-39). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Hartley, K. (2023). European Defence Policy: Prospects and Challenges. *Defence and Peace Economics*, 1-12.
- Heisbourg, F. (2015). Preserving post-cold war Europe. *Survival*, 57(1), 31-48.
- Hellmann, G., & Wolf, R. (1993). Neorealism, neoliberal institutionalism, and the future of NATO. *Security Studies*, 3(1), 3-43.
- Heywood, A. (2013) *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*. Αθήνα: Κριτική

- Hobsbawm E., (2010). Η Εποχή των Άκρων. Ο Σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914-1991. (μτφρ.) ιβ εκδ. Αθήνα: Θεμέλιο
- Homan, K. (2007). Operation Artemis in the Democratic Republic of Congo. *Faster and more united*, 151-155.
- Howorth, J. (2001). European defence and the changing politics of the European Union: hanging together or hanging separately?. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 39(4), 765-789
- Howorth, J. (2018). Strategic autonomy and EU-NATO cooperation: threat or opportunity for transatlantic defence relations? Egmont Institute
- Hoffmann, S. (1966) 'Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe', *Daedalus*, 95 (3): 862-915.
- Judt T., (2005). Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο. (μτφρ.). α εκδ. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Jørgensen, K. E. (1995). The European Union as an international actor: the case of Yugoslavia. In *Quaderni Forum*(Vol. 4, pp. 59-71)
- Kastrati, B., & Uhan, S. (2021). THE EU'S COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY IN THE CASE OF THE EULEX MISSION IN KOSOVO. *Teorija in Praksa*, 58(1).
- Kayser, E. L. (1954). Western European Union. *World Affairs*, 117(4), 99-101.
- Keane 1, R. (2005). European security and defence policy: from Cologne to Sarajevo. *Global Society*, 19(1), 89-103.
- Leffler, M. P. (1988). The United States and the strategic dimensions of the Marshall Plan. *Diplomatic History*, 12(3), 277-306.
- Leponiemi, E. (2022). From the Common Security and Defence Policy to a Common European Armed Forces?—Exploring the Conditions for Founding a Common EU Army. *The Elphinstone Review*, 7.
- Lewis, J. (2009). EU Policy on Iraq: The collapse and reconstruction of consensus-based foreign policy. *International Politics*, 46, 432-450.

MADER, M., GAVRAS, K., HOFMANN, S. C., REIFLER, J., SCHOEN, H., & THOMSON, C. (2023). International threats and support for European security and defence integration: Evidence from 25 countries. *European Journal of Political Research*.

Marambanyika, O. (2018). Why Is European Union Defence Integration Difficult To Achieve? (Master's thesis).

Margaras, V. (2010). Common Security and Defence Policy and the Lisbon Treaty Fudge: No common strategic culture, no major progress.

Marrone, A. (2017). Permanent structured cooperation: An institutional pathway for European Defence. *IAI commentaries*, 17.

Mathiopoulos, M., & Gyarmati, I. (1999). Saint Malo and beyond: toward European defense. *Washington Quarterly*, 22(4), 65-76

Maurer, H., Whitman, R. G., & Wright, N. (2023). The EU and the invasion of Ukraine: a collective responsibility to act?. *International Affairs*, 99(1), 219-238.

Mazurek, L. K., & Smalec, Ł. (2013). CSDP matters: assessment of Petersberg missions in the Western Balkans and their impact on the region's stability?. *European Security. Warsaw, Challenges for the European Union*.

Menon, A. (2004). From crisis to catharsis: ESDP after Iraq. *International Affairs*, 80(4), 631-648.

Meijer, H., & Wyss, M. (Eds.). (2018). *The handbook of European defence policies and armed forces*. Oxford University Press.

Moravcsik, A. (2003). How Europe can win without an army. *Financial Times*, 3.

Mueller, W. (2010). The Soviet Union and Early West European Integration, 1947-1957: From the Brussels Treaty to the ECSC and the EEC. *JEIH Journal of European Integration History*, 15(2), 67-86.

Niemann, A. (2021). Neofunctionalism. *The Palgrave handbook of EU crises*, 115-133.

Nugent, N. (2012). Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές. Αθήνα: Σαββάλας.

Ojanen, H. (2006). The EU and NATO: two competing models for a common defence policy. *JCMS: journal of common market studies*, 44(1), 57-76.

Oğuz, Ş. (2017). The future of Europe's defence: NATO or an EU army. *Turkish Policy Quarterly*, 16(1), 59-68.

Pagani, F. (1998). A new gear in the CFSP machinery: integration of the Petersberg tasks in the treaty on European Union. *European journal of international law*, 9(4), 737-749.

Page, G. A. (2011). *Motives for European Union Common Security and Defense Policy Mission Selection* (Doctoral dissertation, Monterey, California. Naval Postgraduate School

Patel, K. K. (2019). The Treaties of Rome. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.

Pollack, M. A. (2010). Theorizing the European Union: realist, intergovernmentalist and institutionalist approaches. *Intergovernmentalist and Institutional Approaches* (June 9, 2010).

Quille, G. (2004). The European Security Strategy: a framework for EU security interests?. *International peacekeeping*, 11(3), 422-438

Ricketts, P. (2017). The EU and Defence: The Legacy of Saint-Malo. *The RUSI journal*, 162(3), 30-38.

Rodt, A. P., & Wolff, S. (2016). European Union conflict management in the Western Balkans. In *External Interventions in Civil Wars* (pp. 118-134). Routledge.

Rogers, R. F. (2004). Enlargement and European Defence Post-11 September. *Redefining Europe: Federalism & the Union of European Democracies*, 9

Rosamond, B. (2013). The uniting of Europe and the foundation of EU studies: Revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. In *The Disparity of European Integration* (pp. 21-38). Routledge.

Saurugger, S. (2013). *Theoretical approaches to European integration*. Bloomsbury Publishing.

Shearer, A. (2000). Britain, France and the Saint-Malo declaration: Tactical rapprochement or strategic entente?. *Cambridge Review of International Affairs*, 13(2), 283-298

Shepherd, A. J. (2009). 'A milestone in the history of the EU': Kosovo and the EU's international role. *International Affairs*, 85(3), 513-530.

Sklias, P., & Maris, G. (2015). *Intergovernmentalism and the New Framework of EMU Governance*. Hart Publishing.

Steinberg, J. (1992). The role of European institutions in security after the Cold War: Some lessons from Yugoslavia (p. 16). Santa Monica, Calif.: Rand

Swisa, M. (2013). Future Stability in the European Union: Realism, Constructivism, and Institutionalism. In *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union*(Vol. 2011, No. 1, p. 11).

Sættem, S. (2023). Contemporary EU: a New Era of Security and Defence Policies? (Bachelor's thesis, NTNU).

Taliaferro, J. W. (1999, February). Security under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered. In *International Studies Association, 40th Annual Convention, Washington DC*.

Tardy, T. (2018). Does European defence really matter? Fortunes and misfortunes of the Common Security and Defence Policy. *European security*, 27(2), 119-137

Taylor, T. (1994). West European security and defence cooperation: Maastricht and beyond. *International Affairs*, 70(1), 1-16.

Teixeira, N. S. (2012). *European Defence: Challenges after the Treaty of Lisbon*.

- Tardy, T. (2015). CSDP in action: What contribution to international security?.
- Treaty, M. (1992). Maastricht Treaty. *Nice Treaty*.
- Tsertsvadze, I. (2017). Britain and the Common Security and Defense Policy of the European Union. *Connections*, 16(3), 73-86.
- Ursachi, A. (2012). THE LISBON TREATY AND THE NEW EUROPEAN TRENDS IN SECURITY AND DEFENCE POLICY. *Bulletin of "Carol I" National Defence University (EN)*, (01), 112-117.
- VandeVeire, K. (2016). Common European Defence Policy: The Discussion on the European Army. *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science (IJLRHSS) Volume*
- Vasilopoulou, S. (2016). UK Euroscepticism and the Brexit referendum. *The Political Quarterly*, 87(2), 219-227
- Wolfstädter, L., & Kreilinger, V. (2017). European Integration via flexibility tools: the cases of EPPO and PESCO. *Policy paper*, 209.
- Winn, N. (2003). Towards a common European security and defence policy? The debate on NATO, the European army and transatlantic security. *Geopolitics*, 8(2), 47-68.
- Wojnicz, L. (2013). Common Security and Defence Policy of the European Union in Theories of the European Integration. *Reality of Politics. Estimates-Comments-Forecasts*, (4), 316-335.
- Zieliński, T. (2018). Do We Need a European Army?. *on European Integration 2018*, 1629.
- Λεοντής, Μ. (2019). Η ιστορική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Μαρής, Γ. (2021) Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία και Ελλάδα: Θεωρία και Εφαρμογές. Αθήνα: Προπομπός.
- Στεργίου, Α. (2022). Η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση.

Пелех, М. Я. (2014). THE ORIGINS, DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF PETERSBERG TASKS. *Ю 33 ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ* *И*, 54